Массе а мехкий пролетареш, в1ашаг1кхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-Г1АЛГ1АЙ ОБКОМА, НОХЧ-Г1АЛГ1АЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШИНАРА, 15 ЯНВАРЬ, 1985 ШУ. ◆ № 7 (7042). ◆ Мах 3 кеп.

Планал совг1а 1 процент къахьегама овсарле лакхъе а совнаг1а еча промышленни продукцех 95 процентал к1езигаг1а йоацар къахьегама овсарле лакхъяра чотаг1а хьае а, продукци хьаярга д1адодар 0,5 процентал к1езигаг1а доацаш лохде. Планал совг1а 16 миллион сомал к1езигаг1а боацаш пайда бе.

1илма-технически прогресса караг1дальннарех пайда а эцаш, керда техникеи прогрессивни технологии производствана юкъеяхьара т1аерзаяь 105 мероприяти чакхъяккха, цу даькъе 37 производственни процессана, участкана, линена комплексни механизации автоматизации е. 3 эзарнел к1езигаг1а йоацаш рационализаторийи изобретателийи предложенеш юкъеяхьа.

(Нохч-Г1алг1ай АССР къахьегамхоша 1985 шера т1аийцача социалистически декхаращара).

ШЕРАГ1А ЙОАРЖАЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬ!

Техника кийча хилийта

ХЬАДЕР ТЕШАМЕ ДУ

Тха колхоза механизатораш, мехмастерске болхлой, шоай еррига таронаш оарцаг1ъяьха къахьегаш ба тракторащ, комбайнаш, т1ехьаювза инвентарь ма хулла сихаг1ен тешамег1ен тоае г1ерташ. Гурахьен 1айи тоае езаш хиннача 42 тракторах 26 х1анзале кийчон муг1аре д1аоттаяьй, х1аьта т1ехьаювзача инвентарах — 86 процент.

Техника ма хулла дикаг1а тоаяра къаьстта теркам т1абохийт. Мастерскера арайоалача х1ара тракторга лаьрхх1а в1ашаг1ъелла комисси хьож. Цунна юкъебоаг1а мастерске заведующи, механик-контролер, трактор йолча бригада бригадир, колхоза халкъа т1ахьожама комитетера викал.

Мастерске болх бу нах г1адбугаш х1ама да х1анзалца тоаьльча трактораштa комиссе лакха мах беш акташ увттаь хилар. Х1ана аьлча, техника дикаг1а мел тоаю дукхаг1а алапеш язду царна.

Мастерске болхлой дика йоакхо яьй колхоза кулгалхоша. Ийайха я цехий ерригача помещенешка. Болх чакхбаьлча лувча йиш йолаш а ба. Керда еце а дика болх беш станокаш я. Цудухьа 'дукха тайп-тайпара оатхалаш хьае' а тишъенначул т1ехьаг1а меттаоттае а йиш хул.

Балха йоккха опыт йолаш дукха говзанчаш ба механически мастерске. Масала, Кривцов Николай. Тракторний, кхыча машиний двигателаш тоаду цо. Х1аьта из болх цул дикаг1а ховш саг вац тхо долча. Иштта хьаьпала болхлой ба токараш Ильиченко Владимир, Бакуленко Владимир, аьшкалхьар Самойлов Николай. Цар керда хьаьль е тишъенначул т1ехьаг1а меттаоттаяь оатхал дика хул. Раьза ба тракторaш тоаеш боахка механизатораш сварщика Плетенский Юре деча новкъостала а. Района толашаг1а долча боахамашка санна, Сунженски дукъа т1а йолча шин бригада ларда т1а техника тоаяра машиний ков в1ашт1ехьдаьккхад. Т1ехьаювзаш йола инвентарь, комбайнаш тоаеш б1арчча бригада я укхаза. Шоай декхарех къаьстта дика лоарх1абу сварщик Дуров Павел, слесареш Максаков Николай, Морев Николай, Зайцев Иван, Панковг1ар Виктори Ивани.

Цхьоалаг1а февраль хьат1акхоачаш т1ехьаювзаш йола еррига инвентари 50 процент тракторащи кийчон муг1аре д1аоттае дош деннад цар.

Ара латташ техника телхаргйоацаш, Гостехнадзоро д1а ма дехха, эшача басар, даьтта хьекха д1аоттаяьй тоа мел яь инвентарь, х1аьта комбайнаш — т1ера моторaш, электрооборудовани 1ояьккха.

Техника сиха тоае новкъарле еш х1амаш а да. Масала, ехачун метта д1ат1аоттае эша фент, кхыйола оатхал хьае йиш йоацаш дисад тхо, 14 миллиметр диаметр йола а кхы сомаг1а а дола аьшк доацаш. Кхы а цхьа х1ама да. Машиний ков в1ашт1ехьдаьккха дале а, тоае техника д1аоттаяра хьаьль лертт1а кхоале яц...

В. ПУЛЯЕВ,
Сунженски района Ц1еча Эскара ц1ераг1ча колхоза машинни ковна начальник.

Иштта девиз а йолаш г. Грозне, КПСС обкома политически дешара Ц1аг1а хьайийллар Сийлахь-йоккхача Коталон 40 шу дизара хетаяь общественно - политически чтенеш. Президиуме — Советски Союза Турпалаш, кхаь степена Слава орденийн кавалераш, т1емеи къахьегамеи ветеранаш.

Хьалхара дош а оалаш чтенеш хьайийллар КПСС Нохч - Г1алг1ай обкома шоллаг1ча секретара Д. Г. Завгаева. Цул т1ехьаг1а «Фа-

Цу деной сийле йовргьяц

шистски Германи эша а яь Котало яьккха 40 шу дизар — советски халкъа, дерригача прогрессивни адамий вахаре йоккха политически событи» яха доклад йир т1ема г1улакха т1арча Д. И. Михайлика.

Города къахьегамхой Коталон Денна накъабаха мишта кийчлу, кагирхошта т1ема - патриотически кхетам луча ветеранаша - грозненцаша дакъа лацарах дийцар Советски Союза Турпала Ш. С. Абрамова — академика М. Д. Миллионщикова ц1ераг1ча Грозненски мехкдаьтта института доцента.

Нохч - Г1алг1айчен столица кагийча наьхен мехкарийн ц1ерах гулбеннарашка моаршал луш къамаьл дир университета студенткас И. Атабаевас.

Общественно - политически чтенешка дакъа лаьцар НГ1АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова, республика Министрий Совета председатела М. А. Керимова, парте обкома секретараша В. И. Дмитриенкос, З. А. Яндиевас, парте Грозненски горкома хьалхарча секретара Н. И. Семенова, т1ема г1улакха т1арча В. И. Кобзарева.

Чтенеш чакхъяьнначул т1ехьаг1а «Маршал Жуков» яха документальни фильм хьекхар гулбеннарашта.

24 ФЕВРАЛЕ — СОВЕТАШКА ХОРЖАМАШ

МАССАВА А ЦХЬАТАРРА РАЬЗА ВОЛАШ

Республике хулача хоржамашта хьалхарча собранеша ц1аькха а кхы ц1аькха а хьахьокх йохаргйоаца советски халкъа цхьоаг1о, пятилетка заданеш толаме кхоачашъеи КПСС XXVII съезда даха ма доагг1ара накъадахеи из кийча хилар.

Йоккхача Атаг1арча культура Ц1аг1а хоржамашта хьалхарча собране гулбелар «Атагинский» совхоза болхлойи специалисташи. Из хьайийллар совхоза профкома председатела У. Абдурзакова. Цул т1ехьаг1а дош кийнар стройучастка воккхаг1волча прораба Р. Юшаева. Цо предложени елар КПСС Нохч-Г1алг1ай обкома шоллаг1а секретарь Д. Г. Завгаев РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаве аьнна.

Из предложени ч1оагг1а раьза хинна хьаллаьцар цул т1ехьаг1а къамаьлаш даьраша: совхоза доярка А. Дагаевас, болхлочо, юртбоахама производства ветерана Х. Барзукаева, совхоза директора Л. Фролова.

Собране массава раьза а волаш решени т1аийцар: КПСС Нохч-Г1алг1ай обкома шоллаг1а секретарь **Доку Гацурович Завгаев** № 955 йолча Грозненски юрта хоржамий округе г1олла РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаве.

Д1ахо а НГ1АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидаташ увттабу. Хоза кийчъяьяр Нохч-Г1алг1ай пачхахьалкхен университета кердача корпуса зал. Укхаза хоржамашта хьалхарча собране гулбелар 1илманхой, преподавателаш, студенташ. Собрани хьайийллар ЧИГУ профкома председатела Т. Т. Абубакарова. Цул т1ехьаг1а къамаьл де дош ийцар университета ректора М. П. Павлова. Цо предложени елар НГ1АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков республика Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаве. Из предложени раьза хинна хьаллаьцар 1илман балха ЧИГУ проректор волча Х. И. Ибрагимова, 1илман коммунизма кафедра заведующе И. Р. Лоова, эрсий метта кафедра доцента Г. Е. Гончаренкос, математически анализа кафедра доцента И. А. Таниева, экономически факультета IV курса студента В. И. Эдильханова.

Массава цхьатарра раьза а волаш соцам бу: НГ1АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Боков Хьак1аьша Хьажбикар** № 16 йолча Студенчески хоржамий округе г1олла Нохч-Г1алг1ай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаве.

СССР 50 шу дизара ц1ераг1ча Грозненски химзаводе хиннача хоржамашта хьалхарча собране дакъа лаьцараша № 27 йолча Менделеевски хоржамий округе г1олла республика Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаьй завода ОТК лаборантка **Валентина Павловна Бабенко.**

Грозный станце локомотивни депо коллективо № 41 йолча Некрасовски хоржамий округе г1олла НГ1АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаваьв машиннаькъа Грозненски отделене начальник **Анатолий Яковлевич Спиридонов.**

«Старогрознефть» НГДУ мехкдаьттен гази йоахача цеха болхлошеи специалисташеи № 77 йолча Правобережненски хоржамий округе г1олла республика пачхахьалкхен 1аьдала лакхехьарча органа депутаталла харжа шоай кандидат еш. ц1и яьккхар оператора **Валентина Владимировна Малашкинай.**

Республике хулача окружной совещанешка дакъа лоацараша хьаллоац РСФСР-ен НГ1АССР-ен Лакхехьарча Советашка оттабаь кандидаташ. Культура районни Ц1аг1а окружной совещани хилар Урус - Мартане. Из хьайийллар КПСС Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара А. Д. Кирманова.

Цул т1ехьаг1а къамаьл де дош ийцар «Солнечный» совхоза бригадира помощника С. В. Цобаевас. Цо аьлар, шоай боахама коллективо РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаьй комсомольско - кагирхой бригада бригадир С. У. Магомедова, х1аьта из кандидатура хьаллацара т1ахьийхар цо гулбеннараш.

Собране къамаьлаш дир «Горец» яхача совхоза кертерча агронома Л. И. Турпалова, юрта боахама болхлой профсоюза Урус - Мартановски райкома секретара Н. Н. Салдатенковас, ВЛКСМ райкома хьалхарча секретара М. А. Мамаева, Советски района «Ленинский путь» яхача совхоза тракториста С. Д. Белакаева, Веденски района «Плодопитомнический» совхоза болхлочо С. С. Сайдаминовас. Цар дувцар С. У. Магомедовас шийх бенна боккха тешам боаберг-боацилгах шоаш дог тийша хилар.

Совещане дакъа лаьцараша массава цхьатарра раьза а волаш соцам бир, комсомольско - кагирхой бригада бригадир **Сацита Умаровна Магомедова** № 959 йолча Урус - Мартановски хоржамий округе г1олла РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттае аьнна «Солнечный» совхоза коллективо яь решени хьаллаца, цунгара дийхар цу округе г1олла ше харжийта из раьза хулга.

«Терек» яхача производственни мебела хьу чакхйоахача объединене коллективо массава цхьатарра раьза а волаш № 46 йолча Библиотечни хоржамий округе г1олла НГ1АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаьй станочница **Елена Михайловна Башкитова.**

«Грознефть» объединене Старогрозненски бурув тохара балхий управлене болхлоша, инженерно - технически болхлоша, г1улакхерча наха № 51 йолча Катаямовски хоржамий округе г1олла НГ1АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаваьв бурувдеттачун г1онча **Салих Шагитович Шалаев.**

Нохч - Г1алг1ай пачхахьалкхен педагогически института преподавателийи студентийи коллективо хоржамашта хьалхарча собране № 31 йолча Чернышевски хоржамий округе г1олла Нохч - Г1алг1ай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаьй пединститута студентка **Петимат Шамиловна Ещуркаева.**

Ленински районни Совета депутаталла харжа кандидаташ оттабаьб ПМК-101 болхло **Владимир Георгиевич Иванченко,** «Чечингшвейбыт» объединене портной **Наталья Михайловна Петричева,** «Автоспецоборудование» яхача завода токарь **Рада Сайпудиновна Хасанова,** производственни швейни объединене расчетчик **Зоя Владимировна Сазонова,** Нохч - Г1алг1ай пачхахьалкхен университета студентка **Людмила Михайловна Грекова.**

Цу цхьан ханна хоржамашта хьалхара окружной совещанеш а хул республике. Цига дакъа лоацараша массава раьза а волаш хьаллоац къахьегама коллективаша НГ1АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа увттабаь кандидаташ.

Яхьа дневник

Шоаш пятилетка т1еххьарча шера т1аийца декхараш толаме кхоачашдара укх шера хьалхарча денощка а денз дерригa низаш т1адерзадаьд «Грознефтегаз» яхача мехкдаьттагазови управлене болхлоша. Цудухьа цхьаккха цех, участок е бригада яц укхаза х1ара ден нормаш т1еххоачаш ца еш. Январь бетта хьалхарча итт ден задани дикка т1еххоачашъяьй управлене коллективо.

Пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра даькъе дика къахьегама лард елла чакхдаьккхар цо д1адаха шу а. Паччахьалкхен планал совг1а маьхала яьккхар цхьа миллиони 750 эзари сом мах бола продукци. Укх шера чотаг1а арахийцар 966 эзар сома маьха товарни продукци. Х1анз управлене болхлой къахьегаш ба укх шера февраль бетта т1еххьарча деной чотаг1а.

Къахьегама овсарле лакхъяра шера задани 5,2 проценти хьаеча продукцега д1аболда мах лохбара план 4,3 проценти т1еххоачашъяьй цар. Уж хьокхамаш т1а-т1а тоадеш къахьег цар укх шера а.

Шоаш т1аийца декхараш толамца кхоачаш а деш, б1убенна д1адоладаьд пятилетка т1еххьара шу Б. Дзгоев, А. Жучков, В. Заругаев, А. Балаянц керте латтача цехий коллективаша.

●

«Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьттахоша шерра социалистически яхь йоаржаяьй «Сийлахь - йоккхача Коталон 40 шу дизара — 40 хьинаре к1ира!» яхача девизах. Цу яхьа хьинар кхо ца деш къахьегача цар т1еххоачашъяьй январа хьалхарча ах бетта задани. Паччахьалкхен планал совг1а даьккхад итташ тоннаш мехкдаьтта.

Цхьайтталаг1а пятилетка ханал хьалха кхоачашъяра даькъе дика толам а боаккхаш, чакхдаьккхар цар д1адаха шу а. Заданел совг1а даьккхар 25 эзар тонн «1аьржа дошув», йоаг1ачул дукхаг1а маьхала яьккхар 915 эзар сом мах бола товарни продукци. Къахьегама овсарле цхьа процент лакхъяра парте енна задани шоззен ахаззен т1еххоачашъяьй цар.

ШУРА — ДУКХАГ1А

План — ши ди хьалха

Д1адахача шера паччахьалкхенга 2377 тонн шурей 530 тонн дулхи дехкар «Назрановский» совхоза хьайбаш леладераша. 1983 шера ехкача продукташца нийсйича шура дукхаг1а ехкай 29 процент, х1аьта дулх — 17,7 процент.

Уж толамаш даьхад х1ара кхоабача 1аттагара 2300 килограмм шура яккха в1ашт1ехьлаларах а дулха лаьрх1а д1ачутийннача хьайбаш дерста хиларах а.

Укх шера цар дош деннад планал дукхаг1а 450 килограмм а йоаккхаш х1ара кхоабача 1аттагара 2500 килограмм шура яккха. Даьхенга йохкаргъя 2520 тонн шурей 500 тонн дулхи.

Укх деношка эггара дикаг1а болх бу Аьлтий-Юртарча ферма коллективо. Духхьашха декха доахан да цига леладераш. Дале а х1ара кхоабача 1аттагара юкъера лаьрх1ача 5 килограммал шура совг1а йоаккх. Х1аьта дояркаша Добриева Дебахана, Цороева Гошмохас, Цолоева Мадинас, Сагова Дебахана х1ара 1аттагара дийнахьа 6,5 килограмм а кхы дукхаг1а а шура йоаккх.

Хьинар айденна къахьегаш ба Наьсар-Кертерен Пхьилекъонгий - Юртарен фермай дояркаш а. Царна юкъе белгала я Сагова Марем, Темирханова Маржан, Евлоева Буца, Дзаурова Эсет, кхьябараш.

Совхоза хьайбаш леладераш лерх1 цхьоалаг1ча квартала шурей дулхи дохкара планаш ханал ши ди хьалха кхоачашъе.

С. АУШЕВ.

1985 ШЕРА 14 ЯНВАРЬ ХЬАТ1АОТТАШ Х1АРА КХОАБАЧА 1АТТАГАРА ШУРА ЯККХАРАХ ЙОЛА СВОДКА

(килограммаш)

Районаш	1985 шера	1984 шера
Шалински	5,3	4,3
Ачхой-Мартановски	5,3	5,3
Грозненски	4,8	4,5
Гудермесски	4,5	4,4
Сунженски	4,3	4,5
Шелковской	4,2	4,8
Назрановски	4,2	5,0
Наурски	3,9	3,9
Надтеречни	3,6	3,7
Урус-Мартановски	3,6	4,2
Малгобекски	3,5	3,0
Республике г1олла	4,5	4,4

Т1ехьабусараш боацаш

Цхьайтталаг1ча пятилетка т1еххьара шу цхьаккха цех е участок, смена е бригада т1ехьаюсаш йоацаш д1адоладаьд «Аргунводпром» производственни объединене коллективо. Январа хьалхарча пхийтта ден задани т1еххоачашъярах рапорт деннад цо. Денгара денга ший производственни толамаш тоадеш къахьегаш я из д1ахо а.

Пятилетка хьалхарча шерашка шийна т1адиса декхараш т1ера д1а а доахаш, пхе шера задани толаме кхоачашъяра къаьстта беркате болх бир цо соахка. Паччахьалкхен планал совг1а арахийцар 305 эзар сома маьха нормативно-ц1ена продукции 750 эзар гаргга сом мах бола товарни продукцин, потребителашка д1анхачийтар 321 эзар сом мах бола тайп-тайпара г1ишлон материалаш.

Овсаре къахьегарца цхьана къаьстта дика тоадир объединене болхлоша шоай дерригa технико - экономически хьокхамаш а. Къахьегама овсарле лакхъяра шера план 6,7 процент т1еххоачашйир. Духхьал из лакхъяра чотаг1а хьайир планал совг1а ара мел хийца товарни продукци.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

КОМСАШ ЛЕЛАЕРИЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ СЛЕТ

Репортаж

Д1адахача п1аьраска дийнахьа республикерча комсаш лелаеча боахамий хьалха латтарий собрани хилар «Комсомольский» совхоза культура Ц1аг1а. Уж гулбеннабар шоай опыта хьакъехьа дагабовла, 1алaьмате чоалханеча г1улакха т1а — комсаш лелаеча — керда гучадаьннараш, пайдана дараш д1а-хьа эцар духьа.

Комсаш мишта кхее еза хьехаш дола кинофильмаш гойт зале, х1аьта лалларча халхарий зале дезала ц1аг1а санна парг1ата, сийрда, ийайха я. Хьалтеха лозунг доалл: «Моаршал хилда комсаш лелаерий II слете дакъа лоацараштa!».

Юххьанцара дош а оалаш слет хьаелл «Чеченингушвино» объединене начальника Александр Михайлович Конева. Цо аьлар:

— Слеташта юкъе деннача шин шера хьалхашкахьа тоъал боккха г1а баьккхаб республикерча комсаш лелераша, из дакъа дег1адоаладеш. Шозза дукхаг1а йоах комсаш, соахка паччахьалкхенга ехкай уж 92,5 эзар тонн гаргга. Дукхаг1йолча специализированни совхозаша толаме кхоачашъяьй шера программа, боккха пайда баьб. Масала, «Наурский» совхозо паччахьалкхенга ехкай планал совг1а ши эзар тонн совг1а комсаш. Цун доход 3,5 миллион сомага д1акхаьчай.

А. Конева дег т1ара баркал оал хьалха латтача комсаш лелаераштa — «Новогрозненский» совхозерча Мамедов Мамат - 1аьлийнен Насуханов Бачийнен, «Наурский» совхозерча Веселкова Ольганен Щетинин Николайнен, «Дружба» яхача совхозерча Бимурзаева Буштена, «Кавказ» яхача совхозерча Гарданов Керама, «Советская Россия» яхача совхозерча Гусаков Александра, шера задани шозза гаргга т1еххоачашъяьча кхычарна. Объединене кулгалхочо къаьстта ч1оаг1а баркал аьлар дезала подрядаг1а болх беча б1аьш болча комсаш лелаерашта. Царна юкъе я шийна т1ач1оаг1ъяьча кхаь гектарах х1аране т1ара 200,2 центнер комсаш а гулъяь рекорд оттаяь Халкъий Доттаг1ал яхача ордена кавалер Юсупова Зулпа («Надтеречный» совхоз). Дика хьийкъа комсаш чуийцай комсий гаьний боарам боацаш йоккхий таронаш хилар шоай хьинареча къахьегамца хьахьекхача Чапанова 1айна1ас (Горьке ц1ераг1а совхоз), Исмаилов 1ийсаси Закаева Кхокхаси («Надтерчный» совхоз), Хаджиева Аймане («Зори Кавказа» яха совхоз), дукхача кхычар.

— Бакъдар аьлча, атта хиннадац х1ара гектара т1ара 200,2 центнер комсаш гулъе, — аьлар ше къамаьл деш З. Юсуповас. — Х1аьта, дог тийша я со царел а дукхаг1а уж гулъюлургйолгах. Коталон 40 шу дизара сийнен КПСС XXVII съезда къахьегама совг1аташца накъаяхар духьен къахьегама вахте а этта, укх шера кхы а дикаг1а кхее хьожаргья со уж!

Слете шерра дагабийлар балха опыт д1а-хьа эцаш, хьагучадоахар комсаш хьувкъаяра новкъарле еш хинна кхоачамбоацараш, уж кхы нийсдолийтаргдоаца наькъаш белгалдора.

— Кхоане бригадни подрядага я, — аьлар «Советская Россия» яхача совхоза бригадира Гусаков Александра, — соахка тха бригадо юкъейоалайир коллективни подряд, т1аккха оаха 88 гектар йолча комсий беша х1ара гектара т1ара 105 центнер комсаш гулйир. Оаха укх шера лакха хьувкъам кхебара ч1оаг1а лард еллай. Бригаде дикка ч1оаг1ъеннай къахьегамен производственни дисциплина, лакхъеннай къахьегама овсарле. Беша да ше волаш санна болх бора х1аране. Бухсоцаш хьахур алсамаг1а хургдолаш. Цудухьа х1аранена доаг1а ахча а алсамдаьлар — бригада х1ара членага 8 бетта хьакара кхаьчар 5 эзар сом. Доллача х1аман кхом бе 1омаденнад тхо, х1аьта укх шера 6 дийнахьа болх бергба оаха кхоаьча материалашца.

Слете къамаьлаш дир Алпатово, Рубежное яхача юрташкарча юкъерча школай дешархой подрядни бригадай бригадираша Алиевг1ар Мариягаси Самартен, Нестерова Валентинас, юртбоахама 1илмай кандидата Зармаев 1аьлас, «Новогрозненский» совхозерча бригадираша М. Мамедиевеи Б. Насухановеи, «Комсомольский» совхозерча Л. Даудова, «Авангард» яхача совхозерча Г. Погребенне, «Наурский» совхозерча О. Веселковас, «Советская Россия» яхача совхозерча отделене управляюще Н. Бородиновас, кхачан промышленноста болхлой профсоюза обкома секретара Е. Коневас, кхычар.

Республикерча берригача комсаш лелаерашка кхайкарал дир слете дакъа лоацараша, уж т1ахьийхар х1ара гектара т1ара 80 центнерал к1езигаг1а йоацаш комсаш гулъяр, Коталон 40 шу дизаран КПСС XXVII съездан къахьегама совг1аташ кийчдар, мехка Кхачан программа кхоачашъеча лоаца дакъа дикка доккхаг1а хилийтар духьа шоаш лаьцача яхьа юкъебахкара.

А. М. Конева слете дакъа лоацаш мел хиннараштa 1984 шера лелаьча яхье котало яьккхараштa — маьхе совг1аташ делар. Совхоза художественни самодеятельноста дакъа лоацараштa доккха концерт оттадир.

СУРТА Т1А: комсаш лелаерий слете дакъа лоацаш бола «Комсомольский» совхоза болхлой (аьрдехьара аьттехьа) бригадир Даудов Лом1аьла, гектарникаш Матаев Ланди Хамсуева Зураи.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Хоржамашта накъадолхаш

ИШТТА БЕЗАБОЛИЙТ КЪАХЬЕГАМ

Дика специалист хилар айхха дувзаденна да хІара вІамигача саго шиий дего къоабалъяь професси хержаш хиларца. ХІьата из гІулакх доаггІача тайпара дика вІаштІехьдаьккха хилар абитуриента шийна хинна ца Іеш, пайдане да ерригача вай обществана.

Школай дешархоща тхоай хулача вІашагІкхетарашка царна профессех дувцаш «Шоай дего къоабалбу болх хьа а хержа, оаша доаггІача тайпара къахьеге иразага кхоачаргда шо» — яхача цІи хезача эрсий педагога К. Д. Ушинске дешашца дІайолаю оаха тхой царцара беседаш.

Профессиональни ориентаци яра юкъерча школай дешархоща тха училище беча балха кІийлен тІа латт шоаш хержа болх лоархІаш, цун сий деш, юкъарча вахаре хьинаре дакъа лоацаш уж хургбола оамалаш царна Іомаяр.

Из дош доаггІача тайпара къоастадара наькъаш тхона гу педагогически коллективон общественни организацешеи деш дар цхьан кога тІа даккхар духьа эша наькъаш хаьдда белгалдахарах. Профессиональни ориентаци яра хІара методически объединена тІачІоагІъяьй оаха республика тайп-тайпара районаш. ХІара шера январь бетта еча педагогически совете оаха чІоагІъю профориентационни болх бара план, агитбригадаш районашка дІа-юха ахара график. Йоккха терко ю цу гІулакха тха училище, активистащца цхьана боккха кийчоп болх бу преподавателаша, предметни комиссей председателаша, общественни приемней членаша.

Хьалхха а кийчйий хьалтох кагирхой училище деша дІанйбеш хиларах хоам беш йола афишаш, училища вахарахи балхахи дувцаш йола фотовыставкаш. «Дувла тхо долча дешаІ», ___ яхаш хул тха агитбригадай концертни программаш. Оаха беча профориентационни балха тІа боккха лоархІам болаш да комсомола райкомащца, культура районни отделашца, культура ЦІеной болхлоща тха дола айхха бувзамаш а. Агитбригада яхалехьа цхьа-ши кІира хьалха дІаболх районашкарча школашка тха преподавателаш, дешархоща - выпускникаща вІашагІкхетараш ду, культура ЦІеной администрацеца дувц агитколлектив хьая мегаргдолча денах. Района ерригача школашка хьалтох объявленеш. Агитбригада ДК енача дийнахьа тхо долча хьоашалгІа баьхке хул юкъера школа выпускникаш, цар дай-ноаной.

Агитбригада балха программана юкъедоаладу оаха цу районе болх беча тхоай училище йистеньккхаращца дола вІашагІкхетараш а. Цар гулбеннарашта дувц шоай профессех, кхычахьа а ца болхаш, духхьал культпросветучилище деша шоаш хьана бахаб цхьан хана. Ерригача отделеней студенташа дувц шоай специальностах, дешача юкъа шоаш Іомадаьр хьахьокх.

Белггала ала деза тха хІара отделене агитбригадаш вІашагІъехка хиларах а. Шиий тайпара идеологически а организационно а вІашагІъяйна ба хІара агитбригадо беш бола болх.

Сунженски, Шелковской, Шалински, Урус-Мартановски районий культура ЦІеношка вІашагІъехкай оаха общественни приемни пункташ. Укхаза тІаэц кагирхой, царца беседаш ю, лекцеш еш, тхай училище уж деша бахнара тІахьех. Цудухьа, цу районашкарча культура ЦІеношка культура болхлой кадраш ца таьар фуд ховш дац. Профориентаци яра болх дика вІаштІехьбаьккха беш хиларах баьнна аьттув ба из.

Иштта, халхараш дара отделене преподавателаш Х. Матаев, М. Эдельсултанов, А. Филатов шоай студенташца цхьана дуккхаза а ихаб Сунженски, Шалински, Шелковской районашка. Уж вІашагІкхетараш геттара пайдане хул, хІана аьлча, училище дешача юкъа студенташа Іомадаьр, царна кагагІдаьннар школашка дешача берашта къаьгга гуш доландаь. Цудухьа концерташ чакхдаьнначул тІехьагІа студенташта го а бий, дукха ха йоаккх береша тайп-тайпара хаттараш деш: «Халхавала ховш ца хилча дІаэций училище деша?», «Халхавала Іомаварал совгІа кхы фу Іомаду училище?», «Вокально-инструментальни ансамбль йий шун училище?». Цу дерригача хаттарашта диззан хоадам болен жоп тел тха преподавателашеи студентащен.

Агитационни болх геттара дика бу тха библиотечни отделене студентащеи преподавателащеи. Каст-каста вІашагІкхетараш ду цар кагирхоща, библиотекара атта боацача балхах дувц. Иштта дІадахача шера май бетта цу отделене преподавателаша Р. Кироваси В. Разгильдееваси шоай студентащца кийч а яь Гудермесски района культура отделаца, гороноца цхьана йир выпускникий дайноаношта лаьрхІа йола профориентационни балха дешаш дийца Іилма-практически конференци. Цул тІехьагІа шоаш хержача професе белгалонех дийцар хургболча библиотекараша, цох тешал а деш шоай балха цхьа форма хьахьокхаш йола художественни литература тематически обзор йир.

Училища балха практике кхы а йолаш я «профориентаце школа» саниа йола агитаци яра формаш. Цу тайпара школаш вІашагІъеххай Сунженскии Шелковскойи районашка. ДІадахача шера тайп-тайпара вІашагІкхетараш даьд, концерташ увттадаьд тха агитбригадаша. Цу балха юкъе эггара хьинарегІа дакъа лоацаш хиннаб тха дикагІбола активисташ Л. Курилова, Н. Баталова, Х. Дударкаев, Т. Майрсултанов, В. Истамулов, Р. Зубайраев, кхыбараш.

Тха училище дийша а баьнна, районашка болх а бая, хІанз училище хьабаьхка преподавателаш а хинна къахьегаш ба В. Курылева, М. Эдельсултанов, Х. Матаев, А. Филатов, кхыбараш. Шоай балха лакха говзал йола специалисташ ба уж тахан.

Л. СОЛЦАЕВА,
культпросветучилища комсомола комитета секретарь.

Массе а хана харжархошта хьайийлла я СоагІапчара агитцентр. Каст-каста хул укхаза укх шера Советашка хулача хоржамашца дувзаденна тайп-тайпара дешаш къоастаде баьхка нах. Цар хаттараштa жоп дала кийча ба агитцентре дежурство дІахьош бола агитатораш.

Хоржамашта кийчо яра болх дика лелабеш, цун бехктокхам кхетабеш ба № 19 йолча СоагІапчарча юкъерча школа хьехархой Коригова Бахьаудина Фатимаи Гомкортиева Башира Любаи.

СУРТА ТІА: агитцентре венача харжархочунца Гандалоев Мурада ИбраьхІамца къаьмаьл деш ба агитатораш Ф. Б. Корнгован Л. Б. Гомкортиеван.

И. ПЛИЕВА сурт.

СЕНГА ХЬЕЖАШ БАГІА...

ВІаши дукха гаьна яц № 27-и № 28-и йола хоржамий участкай агитцентраш. ЦаІ — «Госкомнефтепродукты» яхача управлене болхлоша, шоллагІъяр — «Грознефтехимремстрой» треста коллективаша гІулакх деш я. Шаккхе а Заводской района чуйоагІаш а я.

Хьалхашка латта декхараш цхьатарра дале а, бакъда, гІулакхаш-м бе-бе да цу шин агитцентре. Цкъарчоа № 27 йолча участка агитцентрах дувцаргда вай. Мичча хана хьо цига чуваьлча шоай дежурство дІахьош, чубаьхкача наьха хьашташ довзаш, цар ззявкаш, ловраш дІаяздеш гургба шоана участкови хоржамий комиссе членаш, агитцентра заведующи Мазуров Александр Харитонович, комиссе председатель Ченский Николай Михайлович, секретарь Вовченко Анатолий Яковлевич. Цудухьа хургда-кх укхаза ерригамел эша стендаш, графикаш, планаш цхьалхаьхха, харжархоща беседаш яра, цар хьашташ довзара гІо деш дола деррига литература, журналийи газетийи подшивкаш кийч а яь истолаш тІа ядаш хилар.

Агитцентре каст-каста чуухаш нах бар.

— Александр Харитонович, оаха тахан фу дича бакъахьа да? — аьнна, хаттар а деш, агитцентре чубаьлар Нохч-ГІалгІай книготорга болхлой: Деген Ирина, Дадаева Лайла, Бисултанова Кхокха, Берсанова Ирина.

Победа проспектагІа №№ 20, 22 йолча цІеношка бахача нахаца беседаш яра, цар хьашташ довзара, Сийлахь - боккхача Даймехка тІема ветеранаш а цига байнарий дезалаш а белгалбахара, укх шера эггара хьалха кхадж тасса боагІаргболча кагирхой цІераш дІаязъяра а 17-ча январе царна лаьрхІача вІашагІкхетаре уж тІахьехара а декхар оттаду агитцентра заведующе цу къонача кхалнаха хьалхашка. Из деррига а 15 январь хьатІакхачалехьа кхоачашде дезилга хьалхадоаккх. ХІьата харжархой списокаш мишта увттае еза дІахьех хоржамий комиссе секретара А. Вовчевкос.

— Со агитатора декхараш кхоачашдеш йола ер шоллагІа шу да. — яхаш, дувц Дадаева Лайлас. — Укх шера сона аттагІа хургда, хІана аьлча, сайна хьожадаьча № 20 йолча цІагІара нах дика бовз сона, царца фу тайпа беседаш йича бакъахьа я хов. Са нешашта из гІулакх духхьашха тІадиллад, цудухьа сайгара гІо дергда аз царна.

Цул тІехьагІа шоай участкерча нахаца беседаш е арабовл агитатораш.

Бакъда, безаме сурт дацар № 28 йолча агитцентре сона дайнар. Шозза саррахьа со цига вахача а нийсвалазар сона агитцентра заведующи А. Доценко. Агитцентр чуйолча В. И. Ленина цІерагІча ГНПЗ общежите вахтераша из шоашта бІарга ца гу тоъал ха я, йоахар. Массехк ди да, цар яхачох, агитцентре шиий бала кодабар духьа цхьа кхалсаг уха. Бакъда, тамаш я-кх цох а цхьаккха хІама хуле, хІана аьлча, сайрийна 19 сахьат доаллаш чувахачул тІехьагІа са ираза цига нийсвеннача участкови хоржамий комиссе члена Исаков Мухьмада дийцачох, 7-ча январе хиннача шоай заседане къамаьл деш, шийга райисполкома председатела В. М. Данилеца аьнна из а, яхаш, комиссе председатела. «Грознефтехимремстрой» треста керттерча инженера И. Серикова комиссе членашта хьалхадаьккхад харжархоша еш йола предложенеш, хаттараш, замечанеш духхьал агитцентра балхах дувцаш яраш мара теркаме а ма эца, харжархой предложенеши замечанеши дІаязъяр духьа доладаьча журнала тІа дІа а ма язъе, хІьата харжархо ше яхачоа тІера вала ца туге цхьа моллагІча каьхата тІа дІа а язйийя, кхы шоаш ца доале райисполкоме дІаяхьийта еза, аьнна.

ДІахордар вай корта лаза безаш хІама дац, яхилга дакх из.

Цхьаькха цхьа хІама а да укхаза белгалдаккха дезаш. Массанахьа а агитцентрашка болх Іуйрийна дІаболабу, хІьата укхаза сайрийна 16 сахьат даьлча мара болабац. ХІьата из а мишта дІаболабеш ба вай лакхе дийца ма дийцадий. Мишта кхетае еза-теш агитцентра балха из график?

Иштта, 7-ча январе дежурстве хила езаш хинна агитатор Л. Лунева агитцентре хьа ца йоагІаш йийсар цу дийнахьа. Цу тайпара дар укхаза каст-каста нийслуш да.

Агитцентр чуйолча общежите бахараш, берригаш хІана бац аьнна, кагирхой ба, хІьата укхазарчул аттагІа мичахьа хургдар «Къонача харжархочун клуб» вІашагІйолла а, цул совгІа, агитцентра балха уж юкъеоза а. ХІьата укхаза-м кхыметтел царна лаьрхІа уголок а яьц, сайрийна салаІара, газеташ е журналаш дешара хьалаш а вІаштІехьдаьхадац. «Тахан агитцентре» яхаш хоам беча улгатІа хьалтеха йоалл мероприятей план. Цох тийшача КПСС XXVI съезда материалаш, Сийлахь - боккхача Даймехка тІем тІа Котало яьккха 40 шу дизарах бола КПСС ЦК Соцам бувцаш йолча беседай тематика кийчъяь хила езаш яр 17-ча декабре, бакъда, мел чІоагІа лахарах, цхьаннахьа а корайнзар из Исаков Мухьмада. Иштта, корадинзар тхона шиннена «Парте XXVI съезда, цул тІехьагІа хиннача КПСС ЦК Пленумий Соцамаш уж бахаш болча моттиге наха дІадовзийтарах» йола совещани 21 декабре яь хинна хиларах тешал деш дола йоазув а.

Хатта безам бар-кх цу агитцентрерча коллективага, тхьайсачара сома маца доврга шо, аьнна.

Р. АУШЕВ.

Болхлочун уйлаш

ТХОНА БАКЪАХЬА ХЕТАР

1984 шера 6-ча декабре «Сердало» тІа кепатехар «Маца доврга вай цхьан наькъа тІа» яха корта а болаш, Малгобекски района Йоккхача Ачалкхе бахача наха редакце дайта письмо. Цу тІа цар дувцар «Алханчуртский» яхача совхоза а юрта а хьалхашка паттача проблемаех, нийслуча кхоачамбоацарех, белгалдоахар уж дІадахара фу де деза. Цу материале боккха теркам тІаьзар тха газет дешарий. Цунна дола тешал да редакце хьауха дукха каьхаташ. Царех цаІ оаха тахан кепатох.

Оаха, «Алханчуртский» совхоза болхлоша, чІоагІа теркам тІабахийта йийшай «Сердало» газета оагІонаш тІа кепатеха «Маца доврга вай цхьан наькъа тІа» яха статья. ДоагІаш а нийса а къамаьл да Йоккхача Ачалкхе бахача нахь дувца оттадаьр. Тхо а да цу совхозе болх беш. Тхона а бакъахьа хет тІера ца хуле а, кхыча совхозашта нийсса тхоай боахам дегІабеча, юрт тоаелча, наьха вахара хьалтаро лакхъелча.

ХІьата из хургдолаш дац, хІаране шийна а ца яхаш, массене а цхьана общественни боахам дегІа ца боалабича. Халахете а, тахан тха совхозе из деш де ала йиш яц. Республикерча кхыча боахамашкарчул шозза-кхозза кІезигагІа чуэц оаха ялаташ, лохагІа я хьайбай продукци, кІезигагІа йол лу тха цонеша.

Фуд цун бахьан, малав бехке?

Статья тІа яздаьд, совхозе 519 гектар хиш дехка лаьтташ да, аьнна. Уж дукхагІа да е кІезигагІа да хац тхона. Цхьабакъда, массанена ховш цхьаькха да: тха боахаме хьалха а тІехьа а хий дила цхьа гектар лаьтта дац. Из иштта деце, хий декхаш хиннача рех цхьанне цІи яккхал тхона.

ЙоаккхаргъяцІ ХІьна аьлча, из болх беш укхаза саг ца хиннадаь.

Хьагучча бесса, дукха ахча дІа а дахийта, хьаяь системе болх беш хиннаяц. Цу гІулакхо хьахьокх боахамах дог а лазаш бола кулгалхой укхаза ца хиннилга.

Цхьаькха а да тха белгалдаккха безам болаш. Тхона юкхе уллеча, Моздокски районе, дІадув баьцадаараш, бахчеви культураш. Уж хургйоацаш дац тха лаьтташ а. Цу гІулакха уйла еш, дІатІаэцаш саг вац тха боахаме а бІарччача районе а. Цхьабакъда, дІатІайицача, дІахезача бакъахьа-м дар. ТІаккха дукхагІа хургдар баьцадаараш, хІьата укхаза бахаш болг нах а бусаргбацар хьабе болх боацаш.

Уйла ел, хІанз оаха дувца чунга. Темаш я вай мехка радиофикаци ца еш юрт атта корайоагІе, тха яраш еце. Кхаь юрта: Йоккхача Ачалкхе, Юкъерче Ачалкхе, Даби-Юрта радиос болх ца бу пхийтта шу даьннад. Грознера хьоххача телепередачешка хьажа йиш йоацаш да тхо. Эшар фуд? Телевышка. Цхьабакъда, из дІеоттае а цу гІулакха оарцагІвала а саг вац.

Вай ювцача кхаь юрта телефон, клуб е бани яц. Доацараш-м дукха да. Тхо уж хІанз дагарде, хургдоацар хьада ала дахкац. Тхона хов: къа ца хьийгача, низ тІа ца бахийтача цхьаккха а ше-шегІа хургдоацилга...

Хьалха араьннеча статья тІа яздаьд, Йоккхача Ачалкхера 200 саг совхозе болх беш ва, аьнна. Из бакъдац. Кхоккхе а юрт вІашагІтехача а уж миссел нах бац совхозе болх беш.

Тхона бакъахьа хетар болх бе могаргдолча хІара саго совхозе болх а беш, юрташка эшаш дар вІаштІехьдоаккхача массане цхьана дакъа лаьцача, юкъарча гІулакхага хьожаш бола нах дукхагІа хилча. Оаха бувцараш ба болхлой а боахама кулгалде декхар тІаийца нах а...

«Алханчуртский» совхоза болхлой:
М. БЕЛОКАЕВ, Х. ЦЕЧОЕВ, Хь. ЦЕЧОЕВ, Б. ВОДЕЛОВ, Д. КИЕВ, И. ПОЛОНКОЕВ, С. ВОДЕЛОВ, кхыбараш.

ТХА ТОЛАМ

«Грозтрубопроводстрой» яхача треста коллективо цхьайтталагІча пятилетка диъ шера план 1984 шера 23 ноябре кхоачашъяьй.

Духхьал дІадахача шера планал совгІа 1827 эзар сома маьха гІишлон - монтажни балхаш даьд коллективо. Цунца цхьана, Карабулакски химреагентий заводеи тха треста болхлоштеи лаьрхІа хьал а даь эксплуатаце дІаденнад 2536 квадратни метр хула наха чубаха цІенош.

Цу юкъа къахьегама овсарле лакхъеннай бархІ процент, продукцега дІадодар лохденнад 10 процент.

Уж деррига балхаш дарах треста хинна цІена пайда ши миллион совгІа сом ба.

ХІанз Советашка хулача хоржамий сийна къахьегама вахте а эттa, кхы тІа а балха хьонхамаш лакхдеш хьайоагІа тха коллектив.

Толамаш доахача къаьстта дика къахьегаш хиларца белгалъяьлар Ю. Толдиева, М. Албогачиева, А. Трошина, М. Ваксма на а кулгалду комплексни бригадаш. Цу бригадай коллективаша гІишлон-монтажни балхаш дара план дІадахача шера сентябрь бетта кхоачашйир.

ХІанз тха треста коллектив Советски халкъо Сийлахь - боккхача Даймехка тІем тІа Котало яьккха 40 шу дизара сийна къахьегама вахте эта болх беш я. Оаха дош деннад цхьайтталагІча пятилетка тІехххьарча шера ялх бетта план цу цІейга кхоачашъе.

М. МУГАДАЕВ,
«Грозтрубопроводстрой» треста управляющи.

НОВ. В. Г. СЕМЕНЧЕНКОНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Партийни органашка дуккхача шерашка беркате болх барах Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Семенченко** Валентина Григорьевнана — КПСС Нохч-ГІалгІай обкома сектора заведующена.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИИ.

гор. Грозный, 1985 шу, 11 январь.

НОВ. В. А. ДИБИРОВНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Республика кхачан промышленноста предприятешка дуккхача шерашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Дибиров** Вахид Алимовича — Шелковской райпищекомбината директора.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИИ.

гор. Грозный, 1985 шу, 11 январь.

НОВ. С. К. КАЗАЛИЕВНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Республика общественни вахаре хьинаре дакъа лацарах, къахьегамхошта коммунистически кхетам луш беркате болх барах, ваьча дийнахьа денз 80 шу дизарца дувзаденна Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Казалиев** Саид Казалиевича — персональни пенсионера, партеи къахьегамеи ветераний республикански совета члена.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИИ.

гор. Грозный, 1985 шу, 11 январь.

ГРОЗНЕНСКИ БИОХИМИЧЕСКИ ЗАВОДА БОЛХЛОШТА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Планаши социалистически декхараши кхоачашдеча лакхача хьокхамашка кхачарах, хьинаре общественни болх барах, Грозненски биохимически завода 50 шу дизарца дувзаденна Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Алиева Умисат Ахмедовнана — заводоуправлене машинисткана;
Губарев Александр Ивановича — водитела;
Иванов Алексей Афанасьевича — гаража начальника;
Кадыров Азис Абдурашидовича — премиксай цеха воккхагІволча мастера;
Кузьмина Лидия Ивановнана — растворителий цеха мастера;
Мукаев Аднан Хусаиновича — грузчика;
Мусаева Зарета Вахитовнана — растворителий цеха аппаратчика;
Перепечаева Вера Федоровнана — кадрай бюро начальника;
Печенкова Нела Ашотовнана — инженер-конструктора;
Серченко Олег Петровича — тІахьожама-бустама приборийи автоматикаи участка начальника;
Сливко Станислав Владимировича — растворителий цеха мастера;
Смаркова Нина Семеновнана — растворителий цеха аппаратчика;
Тангиева Лариса Степановнана — технически тІахьожама отдела йоккхагІйолча микробиолога.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИИ.

гор. Грозный, 1985 шу, 11 январь.

КХОЯЬЧА МАТЕРИАЛИЙ ЧОТАГІА

Рузкъа дебадара наькъаш

ДІадахача шера 15 ноябре КПСС ЦК Политбюро заседане ше къамаьл дещ КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. К. У. Черненкос тІахьийхар хІара къахьегама коллектив шера шин дийнахьа кхояьча материалий, бийдала, доагора чотагІа къахьегара. Из дика гІулакх хьал а лаьца дІадоладир эггара хьалха республикерча промышленни предприятешта юкъе яьржача социалистически яхье хадданза хьалха латташ хьайоагІача йиъ предприяте коллективо. Царех цаІ я СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически завода коллектив.

Вай республике меттел Ерригсоюзни социалистически яхье укх тІеххьарча шин-кхаь пятилетка шерашка хьалха латташ хьайоагІа рех а я из.

— Предприяте директора декхараш кхоачашдеш волча Ветров Петр Ивановича жоп делар тха корреспондента шийга даьча хаттарашта.

Петр Иванович, кхояьча материалий, бийдала, доагора чотагІа шера шин дийнахьа болх бара дІадоладаьча дикача гІулакха керте эттар шун коллектив я. Цу лостамагІа фуд оаш де лерхІараш, малагІа кхоачамаши таронаши я шун?

Кхом барен хьурмат дарен режим чІоагІ а яь, цу хьакъехьа де деза балхаш дукха да. Парте тІахьехама жоп а луш, тІагІертта къовсам лоаттабе болабелар химикаш цу лостамагІа йола производства резерваш тахкара. Завода массе а цехашка, подразделенешка болхлой, инженерно - технически болхлой собранеш хилар цу деша хетаяь. Заводе чІоагІа раьза болаш хьаллаьцар 1985 шера кхояьча бийдала, материалий, энергоресурсай чотагІа шин дийнахьа болх бара инициатива. Белгалъяьхар дукха организационни технически мероприятеш. Уж йизза чакхъяьхача пятилетка тІеххьарча шера завода ерригача коллектива кхояьча материалий, бийдала, энергоресурсай чотагІа болх бе йиш хилар къаьгга гуш дар.

БІарччача шера завода коллективо болх балла йола материалаш, бийдал, энергоресурсаш кхояра тІехьа оаш белгалъяьхача мероприятеех керттерчар цІераш яха йиш ярий-теш, Петр Иванович?

— Уж шовзткъа гаргга мероприяти я. Цхьаяраш газет дешараштa йовза а йовзийташ, цар беш бола пайда мел ба дІахьокха хьожаргва со. Организационно-технически мероприятеех керттерчарех лоархІаш я цехашка, сменашка, иштта ерригача заводе кхом бара йола лицевой счеташ юкъейоалаяр. Уж юкъейоалаяра а дІахо царна тІахьожам лоаттабара а вІашагІъехка лаьрххІа йола комиссеш я. Цехаша, бригадаша, сменаша, хІара болхлочо кхом баран хьурмат дараи дола декхараш тІанийцад. Бийдал, реагенташ, доагора - энергетически ресурсаш кхояра тІаерзаяь дикагІйола рационализаторски предложенеш кийчъяра хетаяь конкурс кхайкаьяй. ШерагІа пайда ийбе лаьрхІад къахьегама коллективах долча законах. ХІара бетта итогаш а еш, дІадовзийтаргда кхом бара тІехьа даьха толамаш.

Петр Иванович, хІанз вай йийцараш организационни хьакъехьара мероприятеш я. ТІаккха малагІа резерваш я шун электроэнерги, йІовхала энерги, доагор, материальни ресурсаш кхоярa даькъе?

— Укх шера ворхІагІча цехе керда отсосаш, № 108-110 йолча цехе физически даькъе тишъеннача холодильникашта метта цІена яраш оттаергъя, № 32-111 йолча цеха цхьан электродвигатела реконструкци ергъя, йиълагІча подстанце конденсаторни батареяш дІаоттаергъя. Уж балхаш дича тха вІаштІехьдаргда цаІи ахи миллион киловатт-сахьат электроэнерги кхое. Шу чакхдалалехьа кхоергъя 16000 гигакалори йІовхала энерги. Пиролиза кхаь пишка чура горелочни устройства эргаяхарах, фо хьачуувзаргдоацаш пиролиза пишкашта гермитизаци ярах 1100 тонн условни доагор кхоле вІаштІехьдаргда. Иштта итташ йола мероприятеш чакх а йоахаш, кходергда бІаьш эзараш сомаш. Цу дерригне а завода коллективага таро хулийтаргъя бІарччача шин дийнахьа кхояьча материалий, бийдала, энергоресурсай чотагІа къахьега.

Укх шера а бІарччача пятилетка а планаш толаме кхоачашии тІеххкхоачашии яра малагІа къахьегама лер юташ чакхдаьлар шун коллективана дІадаха шу?

— Пятилетка тІеххьарча шера а пхе шера а план ханал хьалха кхоачашъяра дика къахьегама лард еллар оаха. Ханал ялх ди-бийса хьалха кхоачашйир товарни продукци арахецара план. Планах лаьрхІачул совгІа арахийцар цхьа миллиони 900 эзари сома маьха тайп-тайпара химически продукци. Заводе еррига арахецача продукцех 77 процент совгІа яр паччахьалкхен дикала Знак йолаш хилийтар. Къахьегама овсарле планал совгІа цхьа процент лакхъяра парте енна задани цкъан ахазен тІеххкхоачашйир химикаша, хІаьта арахецача продукцега дІабода мах лохбара йола задани пхеззa тІеххкхоачашйир цар. Товарни продукци арахецара диъ шера план кхоачашъярах соахка 16 декабре рапорт делар оаха. Дикка тІеххкхоачашъяьй кхыдолча технико-экономически хьокхамий шера план а. Цу масалаша къаьгга хьагойт хьинар айденна болаш ер шу дІадоладаьча химикаша ханал дукха хьалха пхе шера задани кхоачашъергхилар.

Уж толамаш ши-шегІа хьахулаш дац. Керттердар да химикий болхи царна юкъера социалистически яхьи дика вІаштІехьъяккхар. «Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІа Котало яьккха 40 шу дизара — 40 хьинарера кІира» яхача девизагІа шерра яхь йоаржаьяй химикаша. Цу яхье башха-дика толамаш а доахаш белгалбаьнна дукха производственникаш ба укхаза. Царех ба Нохч - ГІалгІай АССР нефтехимпрома заслуженни болхло яха сийлен цІи енна бола № 130 йолча цеха слесарь М. Мамаев, № 12 йолча цеха аппаратчик И. Юровских, РСФСР заслуженни химик яха сийлен цІи енна бола № 15 йолча цеха аппаратчик Г. Масленников, № 17-18 йолча цеха аппаратчик Н. Кузьменко, кхы дуккхабараш а.

Петр Иванович, малагІа декхараш тІанийцад оаш укх шерара шоай йоккха план толаме кхоачаши тІеххкхоачаши яра?

Тхоай таронашкеи кхоачашмашкеи хьажа а хьежа оаха дош деннад укх шера план 29 декабре кхоачашъе. Паччахьалкхен планал совгІа 700 эзар сома маьха товарни продукци арахеца, ши миллиони 420 эзари сома маьха халкъа эша товараш хьаде, иштта кхы дІахо а. Уж декхараш дизза кхоачашдергхиларах дог тийша ба тха завода химикаш.

Интервью йийцар

Б. КОСТОЕВ.

ДОККХА СОВГIАТ

Еррнгроссийски социалистически яхье башха-дика толамаш дахарах Сунженски ялат дIаийдеча пункта коллективана еннай РСФСР заготовкай Министерстваи юртбоахама болхлой профсоюзий ЦК-и карара кара тела Цlе байракх. ЧIоагIа дог гIоздаьнна болаш, доккха цIей хинна тIаийцар из деза совгIат коллективо.

Таханара ялат дIаийлу пункт чоалхане боахам ба, цун доалахьа я дика кийчъяь, механизаци яь йола дукха складаш, ялат цIенду агрегаташ. ХIанз дукха хIама ца эшаш хьалъяь яьннарг лархIа мегаргйолаш я цхьаькха ялат докъаду помещени, иштта вагонаш йоассаю майда.

Коллектива шоай беррига низ тIабахийта къахьег тIоадал ца кхетийташ доагIача бесса ялат лорадара потребителашка ханнахьа из дIанхачийтара. Цудухьа гIадвугаш да дIадахача шера цо даьха хьокхамаш. Валови продукце план 131 процент кхоачашъяьй, пайда хиннаб лаьрхIачул 16.7 процент дукхагIа.

Пункта директора Арчаков Османа Вахас шоай коллективах лаьца дувцаш безамца цIераш яьхар дикагIболча болхлой: Темирханов Мувсай, Евлоев Хьамида, Бондаренко Ольгай, Чеботарев Николая, Колоева Радимхана, Евлоева Зайдата, Оздоева Совдата, кхычар.

Л. ЧАБАЕВ,
«Знамя труда» яхача Сунженски районни газета корреспондент.

ДикагIйола хьехамча

1984 шу чакхдоаллаш боккха кхаъ кхаьчар Грозненски швейно-производственни объединене болх беча Наумкина Вера Ивановнайга.

Къахьегача кагирхоцта болх дика Iомабарах, царна коммунистически кхетам луча беягалъяларахи дуккхача шерашка хьаьнала къахьегарахи «РСФСР дикагIйола хьехамча» яха сийлен цIи цунна енна хиларах хоам а беш, пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъяр духьа тIаийца доккхий социалистически декхараш кхоачашдеча кхы а лакхагIа хьокхамаш цо гойтар ловш ловца баьккхар цунна РСФСР яйгача промышленноста министра.

Дукха ба объединене коллективе ше болх беча 31 шера Вера Ивановнас кхебаьраш.

СУРТА ТIА: В. Наумкина.
Р. АУШЕВА сурт.

•Хьадувла, дагадовла вай!

ХIАНЗА-м ХЬАЛХА ДАЦ...

Дагадовла а алфавити орфографии цхьан кога тIа яьккха дIаоттае а еза дукха ха я.
Мишта латт из дош тахан?
«Новкъа а ма дувла, нокъзара а ма дувла, дахканза а ма Iе» — яхача фаьлга тIа бувцачаргара хьал да тахан газетий, журнала, книжни издательства, телевидене, радио редакцей болхлошка. Кхы аттагIа хьал хургдац-кх школашка гIалгIай мотт хьехаш болча хьехархошка а.

ХIАНАД из ишта? Цкъа-дале, хIанзара алфавит гIалгIай метта кхоачамбеш дац. 1977 шера газето из дош гIоттадаьдар. Шозлагl-дале, 1960 шера арадаьннача «ГIалгIай орфографически словара» тIа (оттадаьр И. А. Оздоев), деррига гIалгIай дешаш ца хиларал совгIа, цу тIа нийса яздара бокъонаш телхаеш моттигаш а нислу.

1980 шера Москве «Эрсий мотт» яхача издательства арахийцача «Эрсий-гIалгIай словарах» (И. А. Оздоев) аьлча, цу тIа а орфографи телхаеш духь-духьа яздаь дукха дешаш да: **пилла** (329 — цифраш-оагIош), **пил** (672), **цIанду, цIанде, цIена, цIенде** (792), **сийде** (794). **сий доаде, сий доаца, сийдоацча** (530), **сийдола, сий дола** (669), **думи** (290). **дими** (416), **тийшаболх** (264). **тийша болх** (504) и. кх. дI.

ХIара дийнахьа шин печатни листа боарамеча йоазонна корректура а ешаш, гIалаташ тоаде дезаш ба «Сердало газета корректораш. ХIара авторо, редакце литературни болхлочо бе-бе язду дукха дешаш. Уж массава а бакъхул, — оагIув хьа а йийлле, хьалхашка Iодулл словарь...

Алфавитах аьлча, дIаьхен лоацен **«а»** алап ца хилар бахьан долаш нийслуча новкъарленех И. Оздоева («Сердало» 3. XI. 84) кхоачамболлаш масалаш доаладаьд. Из нийса да. Цо язду, «ЙIаьха оаз белгалъеча «а»-на тIа сэийтара хьарак дийттача бакъахьа хургда, из ца техача гIалат а лоархIаш». Амма уж хьаракаш увттаде кхоачам болаш яц вай республикера типографеш.

Озара хьаракаш долаш типографеш хилча-м дуккха шолха алапаш **кх, кI, къ, цI, чI**, кхыдараш цхьалхадаха таро хургьяр!

ХIанз вай йолча эрсий графика ларда тIа фу де йиш я вайга? Вай меттаца мел йола мукъа оаз йIаьхен лоацен я. Сона хетаргахьа, нийса хургда укх тайпара: **«а»** — лоаца, **«аь»** — дIаьха **«а»** аьла (скажи). **«э»** — лоаца **(эп, эбарг)**, **«эь»** — дIаьха **«э» эьшк** (железо), **эьса** (лщур), **«е»** — лоаца, **«еь»** — дIаьха **«е»**. Масала, **декъа** (сухое), **деькъа** (раздели), и. кх. дI. Боккъалдар аьлча, тахан вай **«аь»** алапаца белгалъеш йола оаз **«э»** алапа тIара хьайолалуш хилар шеко а йоацаш да. Хетаргахьа, юххьанца алфавит оттадеча хана цунга уйла дIанхаьчаяц.

Бакъда, **«иэ»** яха дифтонг ца хилча а мегаргъя, нагахьа санна, лакхехьа яздаь дIаьха **«еь»** юкъедоаладеш хуле. Масала, **мела** хий — (теплая вода), **меьла** хий (питьевая вода) и. кх. дI. Уж тайпа дешаш-м **мьела, дьекъа, бьекъа, мьекъа**, кхы дIахо, яздс а тарлу, нагахьа санна Iилмахоша цу дешай дикка уйла йой.

ОРФОГРАФЕХ аьлча, со мутIахьа ва И. Оздоева хьалхадоахача цIердешай, аргIан таьрахьдешай, лоIамеча причастей, белгалдешай; лура, хотталура дожарий чакхенаш — **чоа, чох** язъяра, И. Оздоева яххача **тайпара**, белгалдешай, куцдешай, дустара лагIай а тIаьрахьдешай чакхенаш тIехьа хозаш дола лоаца **а** доацаш язде мегаргда, амма цхьан дешдаькъах латтача дешах керда дош хьадеш хилча юкъе хьахозаш дола **«а»** массанахьа а ца яздича бакъахьа да. Масала, **цIердош, куцдош, дешдакъа** яха грамматика хьехаш дола дешаш юкъе къаьгга хьахозе а, из **«а»** доацаш яздаьд. Цул совгIа, дукха да иштта хьадаь дешаш из ца эшаш а: **юртбоахама** — сельскохозяйственный — белгалдош, **юрта боахама** (сельское хозяйство) — цIердош. Царна юкъе къоастам бара иштта яздича нийсагIа хургда уж а кхыдола а шин дешах хьадаь дешаш.

Африкаташ **«дж, «дз»** дешай къоастам бара юкъейоалайича аттагIа хургда. Цхьа хIама да укхаза уйла е езаш, масала, бодж, кодж, гIадж, кхыдола дешаш цIера дожаргареи цхьоален таьрахьагареи дIа мел ийкхача, дешай овлаш хувцалу. Сона хетачох **(тхьужж — тхвужаца тхьужах)** цига массанахьа а цIера дожара шишша «жж» а шишша «зз» а яздича нийсагIа хургдар, хIана аьлча, хьахьалха а даькхка бIаргадайнар дикагIа дагадоагIа школьника, дувцаш хезачул. Вайнахьа кицас ма аллара: «БIаьзза дувцаш хезачул дикагIа довз. цкъа бIаргадайнар».

ХIанзарча гIалгIай орфографегIа таьрахьаш иттешкара денз лакхехьа къаьста язду. Из нийса дац. ХIана? Цкъа-дале, изданеш арахецачара болх чоалхане берзабу цо. Цхьанне язду **ткъаьи итт**, вокхо — **ткъаь итт** (уж шаккхе вариант грамматика могаеш я). НийсагIа хургда **цаIаши итташи** цхьанен **бIаьши эзараши** — къаьстаи яйича.

Керда орфографически словарь оттадеча хана къаьстта уйла тIаяхийта еза цхьаццадолча дешай къоастам бара. Дукха маIанаш долаш да (полисемия) вай **корта, гIулакх, дош, зIамига** (из дош словара тIа дац) яха а кхы дуккха а дешаш. Масала, зIамига бер (маленький ребенок), зIамига саг (молодой человек), кIезига (немного), кIезига саг (эсала саг). **Цхьан** (один) саго, шинне **цхьана** (вместе). Хьалхардар чаккхенга **«а»** доацаши, вож — долаши яздича нийсагIа хургда.

Цхьаькха предложени а яр са орфографе хьакхьехьа. Масала, **жа Iу, бежа Iу** къаьстта язду хIанз, бакъда, уж цхьана яздича аттагIа-м дар: **аьшкапхьар, дотопхьар, цIастапхьар** яха дешаш санна: **жаIу** — (чабан), **бежаIу** (скотник), и. кх. дI. **Кхалсаг яха дош цхьана язду, хIаьта маIа саг** — къаьста, хIана аьлча, цIера дожаргара дIа мел ийккхача **маIа** яхача деша **«ча»** яха чаккхе тIакхетандаь. Боккъалдар аьлча, **(маIасаг, маIасаго, маIасагах...)** иштта **вокхсаг, йокхсаг, зIамигсаг** уж дешаш цхьана яздича а литературни метта аттагIа юкъе-м гIоргдар.

Мукъаза оаз йолча алапашта **к, ш, е, къ**, кхы дI. къоастара хьарак **«ь»** ца яздича а мегаргда, аьнна, хет: **шокеттарг, зIокеттарг, шекьялар, шокъенай.** Из хьарак дацар, аьнна, дешай маIан кхы тайпа кхетадергдац.

ГIалгIай меттаца цхьаццадола цIера дешаш да царна тIехьа оттача хандешаех дIатехача нийсагIа хила тарлуш: **гIа** (шаг) **боахаш** (делая). **ГIабоахаш, зизатохаш, йисйиллай** кхы дIахо. ХIанз вай язду цхьаццадола хандешаш нийса дац: **План кхоачашъяц.** Беш бола хоам план кхоачаш ца ярах ба, бакъда, Iояздаьр, план кхоачам боллаш ца хиларах да. Цу тайпара да **кхоачамбац** яха дош а.

Кхоачашйыц, кхоачамбыц, кхоачашйыр, кхоачашбыр, кIаьнк выр, чIоагIа **«ы»** юкъе а доаладеш яздича нийсагIа хургдолаш санна хет. Цу гIулакхо шин тайпара кхетаде тарлуш дола хандешай маIан цхьан кога тIа даккха а тарлора. ХIанз бебе яздеш да пхи-пхи (по пять) ши-ши (по два) яха дешаш. Хетаргахьа, уж дешаш дефис юкъе а йоацаш, **пхипха шишша, кхоккха, цхьана** яздича, нийсагIа хила мегар.

Чаккхенашка **«г», «нг», «лг»** яха суффиксаш а чаккхенаш а йолча цIердешашта юкъе кIаьда хьарак ца оттадича хьабувцар цIена гIалгIа мотт хилац. Масала, **таьлг, улг, Iаг, тоанг** аьнна Iояздой а. гIалгIаша багагIа дIа **таьлг ульг, Iагь, тоаньг** оал. 1938 шералца хиннача латински графикаца кIаьда хIарак хиннадацар, аьнна, тахан вай хьаийцача эрсий графикаца из долаш хилча, нийса Iо хIана яздац уж дешаш?

Нагахьа санна, **«аь»** — дIаьхача «а»-на метта юкъедоаладича (из предложени эггара хьалха 1977 шера еннаяр аз), хувца мегаргъяр укх дешай орфографи: **вяьвйый, вяьхав - яьхай**, класс белгалъю цхьа алап мара хувцалац. ХIаьта хIанз вай яздеш дола наьци, даьци. Наьсаре, уж тайпа кхы дешаш а цхьа **«я»** яздича кхоачамболаш да **Нясаре, няци, дяци**, кхы дIахо.

ХIанз вай грамматикаца классаш йовзийташ йола бокъонаш Iалаьмате чоалхане я. Масала, маIача наьха, кхалнаьха, маIача наьха а кхалнаьха а, цул совгIа, хIамай йиъ класс я. Укхаза нийсагIа хургда: гIалгIай меттала дешаш белгалдеш йиъ **(ва, ба, я, да)** класс я, аьлча.

«Орфографех доахка кхоачамбоацараш дIададьхачул тIехьагIа, чехка кийч а даь арадаккха деза дуккхагIа лелаш дола 15 эзар дош чулоацаргдола орфографически словарь», — язду И. Оздоева- Бакълув из. Бакъда, гIалгIай меттаца ужжал дешаш хинна Iац. Нагахьа санна «дукхагIа лелаш дола дешаш» хIанз кепайдазон тIа арадувла дешаш дале, из бизза гIалгIай мотт бац. Сел дукха нах бац цу меттала яздеш болча балха тIа. Цунах-м дукха хIама ца эшаш, канцелярски мотт хулаш ма латтий. Къаман метта кIоаргаленаш техка хьагулдаь дешаш дале — из ше да.

ГIалгIай мотт бIаьхийчарех-м бац. Бакъда, цун ерригача таронех пайда ийцача селла къечарех а бац! Масала, моаллагIча чIоагIача хIаман тIехен куц, белгало гойташ мел дешаш да вай: **шаьра** (гладкая), **сосбаьккха** (полированная), **кIур билла** (вороненный), **догамдаь** (инкрустированная), **шоага** (шершавая), **кхартане** (бугристая) **чачхаре** (щербинистая), **агIалдеш долаш** (волнообразная), **гахьардолаш** (тесненная), кхы дIахо. МассагIа дош да вай бос, чIоагIал коачал, йинкъал, чам, хьадж белгалъеш!

Москве 1980 ш. арадаьннача «Эрсий-гIалгIай словара» тIа **грнб** — яхачох **жIале нускал** аьннад. Из нийса дац. Уж массехк тайпа цIераш йолаш да гIалгIай меттала. Масала, цIуи лаьттача, желашта гонахьа, карта юхе хулачарех **жIале нускалаш** оал, хIаьта догIа дийлхача баь тIа а хьуна юкъе а тIадувлачарех **варнахча** (вар — плесень. нахча — брынза) оал, докъаденнача хенийн кIоажошка хулачарех **кIоажам, мургIаст** оал, хIаьта **чайпаш** оалаш човна дарбаш лоархIаш цхьаькха а да. Эрсаша «соловей» оалачох словара тIа «новцIолг» аьннад. Из а дац нийса. Цунах **лечкъа хьазилг,** Эса чIоже бахачар фаьрахьазилг, орстхошха болчар **фарг** (фаьрг) оал. **НовцIолгах** эрсаша **синица** оал, **дузкIаьгах — снегирь.**

Цхьаькха а да са ала безам болаш. Архаизмаш я аьнна, словара юкъе ца хьош дита йиш яц наьна меттацара дешаш! Уж дешаш юкъедоаладарал совгIа, скобкашка дашха а мегаргда, хIана аьлча, исторически хиннача хIамаех, турпалех мишта язде деза, нагахьа, санна, персонажий къамаьлий башхалонаш ца хилча, мала тешаргва яздаьчох?..

Ала тарлу, эрсий меттацара дукха архаизмаш дIаяьхай, аьнна. Из бакъда, амма моллагIа а эрсий исторически роман яздеча йоазонхочоа ширача замалахьа бийца мотт бовзийта массехк бIаь шу хьалха арадийна книжкаш, словараш да, царна гIо де.

Бакъда, биззача гIалгIай метта дешаш тIадолаш арадаьнна цхьаккха а словарь дац.

Цхьаькха а дар са ала безам болаш. Газет дешараша кепайоазон тIа, телевиденеи радиои гIолла шоашта ца хозаш а ца дешаш а дола, шоашта довзаш дола дешаш дIа а яздеш редакцега хьаухийтаре бакъахьа дар. Уж хила тарлу баьций, гаьний, сомий, хьун, саккхарий, моттигий цIераш, гIалгIай метта йоазонца болх беча наха ца довзаш диса дешаш.

Х. ЭГИЕВ.

КЪОНА БОЛХЛО

Лейла зIамига йолча хана, Назранерча ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» заводе къахьегаш хиннав цун да — Измайлов Суламбик, цул тIехьагIа цига болх баьб цун йишас Лемкас. СурхотIарча № 1 йолча юкъерча школе итт класс яьккха ше яьлча, ученицалла балха дIаэцар дехаш заводе ера Лейла. Сборочни цеха слесарь-сборщица хила безам болаш.

Нйс шу даьннад цу хана денз. Цу юкъа дика специалист хиннай цох. Керда балха баьхкараштa хьеха а ховргдолаш.

ВIашагIдоллаш дола электросверлилка Измайловайга кхоач, кадайча кулгаца редуктор IотIа а елле хьастамаш сиха IотIахьовзаду цо. Из болх беш дийнахьа 250 гаргга сверлилка чакхйоаккх цо. Из нормал дикка тIех да.

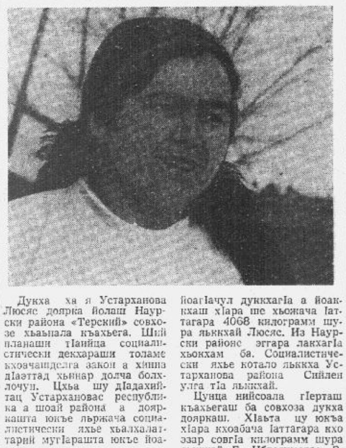
— Тха болх цехе гIолла дIа-юха ухаш, нахаца дIаувтташ хабараш дувцаш лела йиш йолаш бац. Цулухьа даим тIалатта везаш а кулгаш вIашкадехка вагIа йиш йоацаш а да, — дувц Измайловас аргIанарча сверлилка тIа ше болх бешше а.

Балха йоаккхача хIара минутах пайда а эцаш., шийна дулур хьаде гIерт из.

— Норма йинча сагота яц-кх со яхаш къахьега йиш яц, нагахьа санна делкъале норма яь яьлча сарралца Iохайна ягIа еза? ЯггIане а езац, дIахо а могар хьаде деза, — йоах Лейлас.

Лейлас яхь лелаю слесараца-сборщикаца Мержоева Аьсетаца. Из а къона, хьинар дола болхло я. ЦаI хьалхаяьннай, вож тIехьайисай ала йиш йоацаш бу мехкараша болх. Цеха къаьнагIча специалисташта хьалхашка а эхь хет царна во къахьега, халагIдар шоашта хьатIаэца гIерт дилла. Цехе балха оттача къона́ча сага а цу тайпара оамал хилар лов.

С. АРЧАКОВ.

Дукха хан я Устарханова Люсяс доярка йолуш Наурски района «Терский» совхозе хьалхала къахьега. Ший планаши тIаийца социалистически декхараши толаме кхоачашделга закон а хинна дIаэттад хьинар долча болхлочун. Цхьа шу дIадахийтац Устархановас республика а шоай района а доярката юкъе лаьржача социалистически яхье хьалхалаттарий мугIараштa юкъе йоацаш.

Йоккха балха опыт карaерзальча доярка шер-шера хIара кхоабача Iаттагара йиъ эзар килограмм а кхы дукхагIа а шура йоаккх. Иштта, 1984 шера яккха йоагIачул дукхагIа а йоакхуш хIара кхоабача Iаттагара 4068 килограмм шура яьккхай Люсяс. Из Наурски районе эггара лакхагIа хьокхам ба. Социалистически яхье котало яьккха Устарханова района Сийлен улга тIа яьккхай.

Цунца нийсоала гIерташ къахьегаш ба совхоза дукха доярокаш. ХIаьта цу юкъа хIара кхоабача Iаттагара кхо эзар совгIа килограмм шура яьккхай Б. Ибрагимовас, З. Лорсановас, Э. Хабизаевас, З. Муслимовас.

СУРТА ТIА: Устарханова Люся.

Дж. ТОХТАРОВА сурт.

Ремонтни служба́х тийша дукха да

Цхьа моллагIа гIулакх этта сиха цхьаннахьа ваха араваьлча, эггара хьалха такси соцае хьож вай. ХIана аьлча, лоа, догIа делхар аьнна хьа ваха везача гIулакха сиха хьо дIакхоачаве такси тешаме йоландаь.

Ший низ кхоачар деш я, уж декхараш кхоачашдара Грозненски пассажирски транспорта производственни объединене коллектив. Тахан предприяте коара лине тIа араювл, маршрутни микроавтобусаш тIехьа дIалаьрхIача 552 такси.

Коллектива болх кхаь сменах латт: аэропорта, машиннаькъа вокзала гIулакх деш хиларца дувзаденна.

Шофераштa-м атта да, духхьал машинаш лехка мара езий цар аьнна хеталу. Ала деза, из иштта дац аьнна. ХIана аьлча, цкъа-дале, хIара улица е учреждени малагIча моттиге я хова хила беза уж, лоацца аьлча еррига город дика йовзаш. ШозлагI-дале шоай балха тIа Iимерза безаме хиларца, наьха дегашка дика лар йита ха деза.

Вай мел дувца дика гIулакхаш шоашца а долаш лерттIа къахьегарца, предприяте сий лакха а лоатталеш хьабоагIачарна юкъе ба: водителий бригадай бригадираш Арсамаков Махьмад-Мирзеи Торзаев Хаважи. Цар бригадашцарча хIара водитело цаIах е шиъ план кхоачаш ца еш ди дIадахийтац. Хьалхарчун бригада сийлен член ва Советски Союза Турпал Аушев Руслан. Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа советски халкъо Котало яьккха 40 шу дузача цIейна накъаболхаш шоашкара лу къахьегама совгIат лоархI цар вай мехкахочоа хьалхара пачхьалкхен план кхоачашъяр.

Водителий болх дика лелар дукхагIча даькъе ремонтни служба болхлоех тийша да. ХIана аьлча, лине тIа йолаш машина еха моттиг нийсъелча сиха новкъостал ду цар, из тоаярга хьежаш водитела дукха хьевала а ца везаш.

Йоккха кулга говзал йолаш, дуккхача хана денз цу предприяте балха боахкача автослесараша тишъенна дIакхесса яда оатхалаш юхаметта оттаю. ХIаьта цул тIехьагIа уж цIеначарел эшашагIа йоацаш а хул. Тормозной колодкаш тIера кхоачаелча дIанховсаш оамал я дукхагIчар. Бакъда, укхаза колодкай болх беш йола ха йIаьхъю: йиаь яьнна накладкаш тIера цIенъяь дIа а яьхе, керда эбанитови накладкаш тIалотаю.

Цул совгIа, ремонтни цехе хьаю машинах йоахка укх тайпара хьамча изделеш; манжеташ, втулкаш, иштта машина мотор хьаллаьца латта амортизационни подушкаш. Уж деррига балхаш тIехдика кхоачаш а деш хьабоагIарех ба автослесараш Дидигов Рамзани, Идигов Хизири, Ларцев Николайи. Цар шоай дийнахьара план 150 процент кхоачашъе вIаштIехьдоал. Хьалха вай ма аллара, тишъеннача оатхалех а тIехьа кхом беш, иштта шоай низаца машина дукхагIа эшаш йола керда продукци хьаеш къахьегарах ремонтни цехо боккха пайда лу предприятена.

М. БАРАХОЕВ.

Доазол дехьара

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ПЕРЕГОВОРИЙ ЛАРД ЕЛЛАН

ДIадаха кIира долалуш КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министр А. А. Громыкои США пачхьалкхен секретарь Дж. Шульци Женеве вIашагIкхетара итог хинна дIаэттар советско-американски цхьана яь заявлени. Из ший боарамга диллача лоаца дола документ маIанга диллача кIоаргга чулоацам болаш да: оагIонаша барт баьб ядерни космически герзаш дувцаш хургйолча советско-американски переговорий предмета а де лерхIарий а хьакъехьа, хIаьта цу герзашта, стратегически дараштa санна, гаьна кхетар юкъерча боараме дараштa а доагIача дешай комплекс вIаши бувзам болаш ювца а лаьрхIад.

Хургйолча переговорашка хаьдда де лерхIачох аьлча, цун чулоацам — космосе герзаш Iоаделга дIадаккхараи лаьтта уж хьа ца деш совцадараи, ядерни герзашта доазув оттадараи уж кIезигдараи, стратегически стабильность чIоагIъяра тIаберзабаь бола эффективни барт бар. ОагIонаша лаьрхIар герзашта доазув оттадарен уж кIезигдарен даькъе мел дечо а, масала, хургйолча переговораша а. ядерни герз деррига а масса нахьара а дIадаккхарга кхоачаде дезаш хилар.

Цхьан дешаца аьлча, белгала гIа баьккхаб шин мехка юкъера диалог тоаяра оагIорахьа, хIаьта из кIезига лоархIам болаш а дац, хIана аьлча, дукхагIча даькъе советско-американски вIаши юкъерча гIулакхех тийша бIарччача дунен тIара хьал а доландаь. Цу цхьан ханна сов хьалха хургдар цунца деррига гIулакх чакхдаьннарг лаьрхIача — дIахо йодача хана кхоачашде дезаш Iалаьмате доккхий декхараш да. Переговораш йолча хана чоалхане дешаш дувца а деза, царех барта а долаш решенеш тIаэца а еза. ХIаьта из де вIаштIехьдаргда шаккхе а оагIув боагIаш бола политически лоIам болаш хилча. Нагахьа санна американски политически жаргонацара хьаийца, тIехьарча хана массанахьа дувцаш дола кица доаладича, иштта ала йиш я: «танго яха халхар дара, шаккха а партнер эш».

Советски оагIонгахьара гIулакх талхаргдац. Юха а Женеве белгалдаьккха ма хиллара, Советски Союз кийча я шийга кхоачашбола никъ чакхбаккха. Из кийча хилар кхоачам хиллал дIахьокхаш да советски арахьарча политика дуккхача инициативашца, вай парте а пачхьалкхен а берригача машар бахьан дунен халкъашта юкъерча аренерча балхаца.

Белгалдаккха деза, женевски вIашагIкхетар хиларах хьахиннараш дувцаш, Дж. Шульца из «лоархIаме юхьиг яр», хIаьта цига даь къамаьлаш «гуччахьа, корта болаши пайданеи дар» аьнна хилар. Цунца цхьана цо белгалдаьккхад, «кхы а дикка боккха никъ чакхбаккха безаш болга». Дош сенах латт аьлча, из латт Советски Союзо дIакхайкадаьча тайпара кийча йолаш ший никъ чакхбаккха лерхIаш хIанзара американски администрации хиларах е ца хиларах. Нагахьа санна лерхIаш яле, хIанз дукха йолаш а цIенхашттара а йола еррига халонаши барта ца хилари, шеко а йоацаш, хьалха с тIехьа дIадоаккхаргда, шинна оагIонна гIойле хургйола формула кийчъергья, хIаьта вай планета тIара политически климат цIенагIа а унахцIенагIа а хургья.

Герзаш Iоаделга соцадареи уж ца хилийтареи хьакъехьарча дешай комплексе ший лоархIамга диллача къаьстта белгала да космоса милитаризаци ца яр. Нагахьа санна Советски Союз лерргIа а лоарзагIа ца йоалаш а тIема гIулакхаш чакхдахара космически аренех пайда эцилга дехийтара тIехьа яле. таханарча денга кхаччалца ВIашагIкхийттача Штаташа лаьца позици геттара кхыча тайпара хиннай. 1983 шера март бетта президента Рейгана дIакхайкаяь йола космосе а космосера лаьтта бергболаш а тIом кийчбара йола Iалаьмате йоккха, «седкъашкарча тIема» программа аьнна цIи тилла йола планаш, сихха кхоачашъеш я. Цунах хьахургдар цаI да — стратегически хьала дIахо дистабилизаци яр.

«Советски Союзо, — белгалдаьккхад К. У. Черненкос христиански кинаэий викалаш консультативни вIашагIкхетара сопредседателаша дайтача письмона жоп луш, — боккха лоархIам бу космоса милитаризаци ца яр санна ядерни герзаш а чулоацаш долча дешай ерригача комплексагIа ВIашагIкхийттача Штаташца баьча барта... Цунца дувзаденна белгалдаккха ловра сона, тхона дезар уж переговораш цIенача наькъаца а корта болаш а хилар долга».

Хьалха дIаяхача хана а, иштта уйла йолаш вож оагIув йолча хана, гIулакх толаме чакхдоалар. Дагадохийтаргда вай алхха цхьадола лоархIаме документаш. Уж да:

— Йилла ха йоацаш дола ракеташта духьаларча системашта доазув оттадара хьакъехьара СССР-ан США-нен юкъера договори стратегически наступательни герзашта доазув оттадара даькъерча цхьадолча гIулакхий хьакъехьара СССР-ан США-нен юкъера ханна йола соглашени (1972 шу).

— Йилла ха йоацаш йола ядерни тIом дIабаккхара хьакъехьара советско-американски соглашени (1973 шу).

ХIаьта нагахьа санна Женеве барт баь йола керда переговораш хула ха хьатIаэттача хана советски оагIон хьокхамагIа машара хьашташка хьежна йола, шинна оагIонна гIойле хургйола решенеш лаха уйла йолаш вож оагIув а яле, барт хургба.

НДПА СИЙЛАХЬА ЮБИЛЕЙ

Чакхдаьннача кIирагIа афгански халкъо торжественно дездаьд Афганистана Халкъа-Демократически парти хьаяь 20 шу дизар. Подполья хьалашка 1965 шера 1 январе вIашагIъеллача из цу шерашка болхлой класса, ахархой, интеллигенце, герзашцарча низий хьалхалатта дакъа шийна гонахьа кхотадаь, 1978 шера Апрельски Къаман-Демократически революци котъяларга кхоачаяь ца Iеш берригача мехкарча къахьегамхой бокъонца йола авангард а хинна дIаотта. Афганистана къахьегамхоша революци шерра хьаллацаро бокъонца хьахьекхад НДПА де лерхIараши декхараши афгански къахьегама общества дерригача тIоанашта дагалаттарашка хьежжа хилар.

Тахан НДПА — из ший мугIарашка 120 эзар парте члени членалла кандидаташи болаш йола низ бола политически организаци я. Ший бакъдолчун низах бIубенна болча НДПА членаша толаме кхоачашду къахьегаш долча халкъа революционни карагIдаьнараш лорадара, мохк социально-экономически дегIабоалабара. дIаяхача ханах юхейиса хала тIехьале дIаяккхара декхараш, шоашта тIехьа а баьха хьалхашкахьа буг къахьегаш бола дуккха нах.

Из бахьан долаш лоацача хана керттера дараш феодальнии дофеодальнии хьал хиннача мехка, прогресса наькъагIа дикка боккха лоархIам бола гIулакхаш чакхдаьхад. Толаме кхоачашъеш я лаьттан-хин реформа. 300 эзар совгIа болча ахархой дезалашка лаьтташ кхаьчад. Промышленни продукце боарам лакхбеннаб. Тоалуш латт болхлойи афгански общества кхыча тIоанийи къахьегам а быта а хьалаш. Iалаьмате боккха болх бу просвещенеи унахцIено лораяреи система дегIайоалаяра. НДПА политике дикка йоккха моттиг дIалоац Афганистане даха дерригa къамаши племенаши дегIайоалаеш беча балхо.

Афгански халкъа толамаш кхы а доккхагIа хургдар, нагахьа санна Демократически Афганистана духьала хьоабанза бола тIом лоаттабеча империализмаи реакцеи низаша кIалгIолла тийша болх ца лелаборе. Цхьабакъда, мохк къаьнача гIулакхашка юхакхоачабе гIерташ цар леладер чакхдаргдолаш дац. Партена гонахьа кхотабенна бола къахьегамхой герз бе а делла шоашта карагIдаьннар лорадеш латт. Революци лораелга НДПА керттердарех декхар да, хIаьта из толаме кхоачаш а ду, хIана аьлча, халкъо могаю парте политика — нийсхони машареи политика.

Революционни Афганистан хьаллоац планета тIарча дерригача прогрессивнии машар безачеи низаша. Тахан ДРА хьаллоацаш я 80 совгIа йолча дунен тIарча пачхьалкхено, НДПА-с гIулакхаш леладу 103 вежарашха йолча коммунистически болхлойи партешца, прогрессивни боламашцеи организацешцеи.

НДПА ЦК адресагIа КПСС ЦК яхьийтача моаршала послане тIа белгалдаьккхад «Афганистана Халкъа-Демократически парти, къонахчал дола афгански халкъ цхьаь дац реакцеиеи империализманеи духьала ше лоаттабеча къовсаме, аьнна. Шун оагIонгахьа ба машареи прогрессаи дерригача низий безами шо хьаллоацаш хилари. Интернационалистски солидарноста дика принципаш ларде а лувцаш, советски наха массе оагIорахьара новкъостал ду паргIато езаш долча афгански халкъа контрреволюцена духьала лоаттабеча къовсаме, керда общество хьалъеча».

Ю. РОМАНЦОВ,
Р. МУСИН.
(ТАСС).

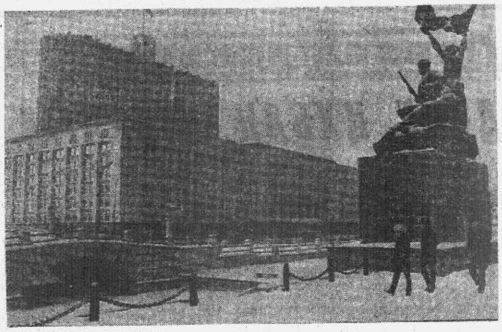

Преторе расистски режимо Iалаьмате йоккха концлагерхь яьй ЮАР-ах. Расистски порядкашта духьала тIехь-тIехьа дукхагIа гIовттаттача наьха талгIе йохае гIерташ Iаьдалаша демонстрацешка дакъа лоацараштa духьала лехк лаьрхIа лелаеш йола полицейски отрядаши эскара подразделенеши. Кара герз доацаш болча манифестантаашта хьамча пхорчи йоккха дроби чуйоалла топаш етт, бIаргех хий ухийтача газах йиза гранаташ кхувс, дубинкаш етт, жIалеш тIахехк. Из бахьан долаш 1984 шера феврале денз «порядок нийсъерий» карах 200 саг веннав, бIаьннешта хала човнаш хиннай.

Цхьабакъда, террора низ кхоачаргбац халкъа эгIазал южае, адамий йоацача тайпара йолча апартеида системана духьала къовсам лоаттабеча африканцашха болча бахача наьха лоIам кагбе.

«Ньюсунк» яхача журнала тIара хьаийцача сурта тIа — ший гIулакх деш я апартеид.

ТАСС фотохроника.

МОСКВА. 80 шу хьалхагІа пачхахьа бІуца Пресне лира тІемаш деш яр московски пролетарски дружинаш. 1905 шера Красни Пресне тІемаш лаьттача метте хІанз бокхъал-башха градостроительни комплекс хьалъяьй.

СУРТАШ ТІА: 1. РСФСР Советий ЦІаи, БукъбагІача тІаьна юххе, турпалашта-дружинникашта, Пресне даьча баррикадни тІемашка дакъа лаьцарашта дегІа памятники.

2. «Турпала илли, 1905 шу» яхача диорама фрагмент. Цу тІа гойт БукъбагІача тІаьна юххе баь тІом. Диорама оттаяьй «Красная Пресня» яхача Историко-революциони музея (СССР Револющe Центральни музея филиал).

В. КОШЕВОЯ сурташ. ТАСС фотохроника.

1905–1907 шерашка Россе хиннача революце 80 шу дузаш

Саги Іалами

НАРКАШ ЛОРАЕ

Дарбани кхачаши баьцовгІашта юкъе наркий (облепиха) га тІехь-тІехьа дукхагІа саго тІаэцаш я, хІаьта биологаша, фармацевташа, лораша хадданза лех, царна кора а йоагІа, цунах йоахка сага унахцІенонна чІоагІа пайдана йола биологически веществаш.

Наркий сомацара 10 тайпара витаминаш кораяьй, цу даькъе В, С группах йола витаминаш (аскорбинови кислота), каротин (А яха провитамин), дарбан стеринаш, 17 аминокислоташ, дукха микроэлементаш.

ХІаьта лорий балха бокъонца йола ганз я из. Вай мехка заводской хьалашка цунах доакх наркий даьтта. Медицине цунах пайда эц маьлхо доагадьча цІекаи слизисти оболочкаштеи, атеросклероза, дега хулача ишемически лазараштa дарба дара, цІийн давлени боарам тІа йоалаяра, хьоаналеи холестериновин обмен тоаяра. Наркий даьтта арахеца эггара хьалхара заводаш вай мехка хьалъяьй Алтайски края г. Бийскеи г. Улан-Удэи. Царна бийдал лоаттаю цу гІулакха яхнача совхозашеи питомнически боахамашеи. Опытно - селекционни станцешка, сорташ тохкача участкашка деш балхаш да дукхагІа хьувкъам тергболча гаьний сорташ хьадара. Къаьстта а дика лоархІ ира кІарцхалаш доацаш йола наркий гаьнаш, вешта хьайоахаш хала йоландаь мара кхыча хІамапна-м ларxІац уж.

Наркаш эрий тІаювлаши дІаювгІаши дукхагІа я вай мехка къувлбехьарча оагІорахьа — КъулбаседаКавказе. Азербайджане, Грузе, Армене Гаьнарча Малхбоалене, Алтайски крае. ТІа-м мехка къулбаседене а йоал из, масала, Прибалтике, Калининградски областе.

Эрий тІаювлаш дукха наркаш я Нохч-ГІалгІай АССР-е а, керттерча даькъе лоамашкара доагІача хишта юхе гІолла.

Къаьстта дукха я уж Советски районе ЧІанты-Аргунеи Шаро-Аргунеи чІожешка, Сунженски районе Эса, Фарта, Назрановски районе Іарамхий, кхыча а хишта гонахьа. Дика хет, сомий бешамаш лелаерий участкашка уж а кхееш хилар.

Вайна лоаллахарча Къулбаседа-ХІирий АССР-е хьунашка дІаювгІ наркаш, хІаьта кхачап промышленноста болхлоша наркех хий доаха технологи Іомаяьй.

Наркаш тІехь-тІехьа дукхагІа наха хьашт хилари царна лаьттан климатически хьалаш вайцига аьттув болаш хилари теркал а деш, хьунашка, хишта гонахьа, хивои михои дохадаьча лаьтташка наркаш дІа а сгІа, вай воай питомник хургйола гІулакх вІаштІехьдоаккхаре бакъахьа дар НГІАССР хьун боахама министерства.

Цхьабакъда, йолаш ярий а хир хоададеш латт цар хам ца беча цхьаболча наха. Республикерча Іалам лорадеча органашта дукха моттигаш гучаяьннай наркий гаьнаш тийда.

Наркаш лораяра чІоагІа йоакхо ю уж лораяра хьакъехьа къаьстта соцам тІайийцача Советски райисполкомо. Наркаш лораергйола гІулакх дore бакъахьа дар кхыча районашa а, къаьстта а Шалински, Назрановски, Сунженски райисполкомаша.

Г. САМАРСКИЙ, ВООП республикански совета председатела заместитель.

Сийлахь-йоккхача Котапон 40 дузаш

Іадика хийла, Машук!

ТІема бирсача шерашка фашистски Германи йоха а яь, исторена юкъехха Котало йоаккхача дакъа лаьцарех ва Николай Васильевич Осеев. Из вахаш а болх беш а ва «Серноводск - Кавказский» яхача курорте. Осеева тІема никъ белгалбаьккхаб ЦІеча седкъа ордеица, дукхача медалашца, Верховни Главнокомандующе яьхача баркалашца, Сийлен грамоташца.

Хьинаре къахьег цо тІом дІабаьнначa шерашка а. Цо айхха дакъа лоац къона тІехье лакха идейно - политически сакхетам болаш хьалкхееча.

Николай Васильевича Даймехка тІем тІа дакъа лаьцад из чакхбаллалца.

ТІом хьайнаб, аьнна дола бІил цунна хезар Машук яхача лоам тІа волаш.

— Из дар, — йоах цо къургаш а деш, — 1941 шера 22 июне. Сонеи тха торгово - кооперативни школерча са новкъосташтеи тхо цу лоам тІа долаш сатессар. Лоам тІара Іодовла деза ха хьатІаэттар, цхьабола кагий нах дІаоттаяь лаьтта палаткаш гулъеш бар, хІаьта цхьабараш набарах боахкаш а хьагІовттанза а бар.

ЦІаьхха цІогІа даьлар Коновалов Мишайга: «КІантий, цхьа хІама хиннад цига!» — аьнна. Цунна турмал чу гІолла бІаргаяйна хиннаьр казарме дежурни йолаш йиса хинна Пашкова Таня шийі низ мел-б удаш йоагІаш. Тхо шедараш дайдда цунна духьала дахача, цо халла аьлар: «ТІом... хьайнаб».

Сихха яьча тхоай комсомольски собране саха лаьрхІар: массавар а раьза а волаш, фронте даха...

Эггара хьалхара тІом бир Николай Васильевича 1941 шера сентябрь бетта, Смоленска гаьна доацаш хиннача Десна яхача хи тІа. Массе оагІорахьара тІагІертар моастагІа. Бакъда, вай бІухой шоай са ца кходеш латар, цудухьа из моттиг моастагІчунга дІа а яккхийтанзар. Цу бирсача тІем тІа кога хала чов йир Николай Васильевича.

Къаьстта хало тІаккхаьчар цунна а цун новкъосташта а, из чов хилале немцаша лотаьча кІада деча йоккхача Ярцевски фабриках яьнна цІи йоаеча хана. Геттара михьара ювлаш йоагар цІи. Сигаларча морхех хьалбетталуш санна хетар цІера ала. Мехка чІоаггІа эшаш йола бийдал кІалхарйоаккхалу р г х и л а рах дог доахилга йоацаш санна хеталора. Бакъда, советски бІухой денало, майрало, къонахчало из эшайир. ЦІи йоаеча юкъе хинна массехк салте велар, хІаьта дукхачарна цІеро боагабаь човнаш йир. ТІехьарчарна юкъе вар Николай Васильевича доттагІа - ростовчанин Игорь Борискин. ХІаьта ер ше цхьа тамашийна висар цІеро зе ца деш.

Цхьа бутт совгІа ха яьлча, човно деш хинна лазар лаьгІдала доладелар. Николай Васильевич кІезига астагІа висар, бакъда, госпиталера маьнги дІалаьца а ца уллаш, партизанех дІа а кхийтта, Брянски хьунагІа дІавахар.

1941 шерара цІимхара Іа. ТІема гІулакхий план а оттаяь, шоаш лаьрхІача маршрутагІа болхаш бар партизанаш. Новкъа немций обозаши тІема складаши йоагайора. 1942-ча шера М. Катуков командир волча Цхьоалагlча танкови эскара юкъеяхар партизаний группа. ХІаьта Николай Васильевич дІаязвир зенитно - пулеметни роте. ТІом чакхбаллалца цу роте хилар из.

Іалаьмате бІаьхеи халеи тІема никъ ба бІухочо хьабенар. Шозза хала човнаш яьй цунна, шозлагІа Шпрея яхача хи тІа а еш. Из гІулакх деш вола полк тІий хьа а лаьца, хих дехьа йоалаш латтар. ЦІаьхха сигала тучаьлар фашистий самолеташ, йолаелар бомбаш чукхувса...

ТІем тІа хиннача деррига ча ший вахарах Николай Васильевича эггара чІоагІагІа дагалаьцай цхьа эпизод. 1945-ча шера бІаьстий М. Катуков командир вола танкови эскар Берлинагахьа лестар.

— Вайбараш еррига ча фронте тІалаташ бар, — дагалувц Осеева. — Унзара сурт дар из. Сов чІоагІа лелхача бомбашеи снарядашеи когашта кІалхара лаьтта эгалора. Дехьа а сехьа а боабеш нах бар. Кхыметтел малх а къайлабсахар лелхача герзий кІуро. Цу алан юккъера хьал а гІетташ, атаке ухар салтий. ХІара саьн тІехьашкара, корех ара герз деттар немций снайпераша, дІахо вохалургволаш дацар хьал. Бакъда, тхона тІадилладар йоккха къайле йола пакет, фуннагІа хуле а, штабе кхоачае, аьнна. ТІема задани кхоачашъяйтилга эггара хьалха Мироедов Васис дийхар. Пакет дІабе а елла, массехк гІа цо боаккхаше а, снайперий пхоно вожавир из. Иштта вийра кхы са ши новкъост а. ТІаккха Игорь Степановича сога мухь техар: «Коля, волле! Кхы хьедала йиш яц. Пакет сихонца дІакхоачае езаш я».

Со кхеташ вац тхоаш миштa кІалхара даьлар, бакъда, декхар саха кхоачашдир. Штабера бараш тешаш бапар пакет шоашка дІакхаччалца.

ТІом чакхбаьлар. Шовзткъа шу гаргга ха я адам машарерча, иразерча сигален кІал даха, цу вахарах дІаденнад ткъо миллион болча наьха синош. Цу хана денз дукха шераш дІаиха дале а, Николай Васильевич Осеева дагалувц, тІом хьайнаб, аьнна шийна хьахеза ди. Цу дийнахьа лоаман кхера тІа йоазув дитар цо: «Іадика хийла, Машук!» Из йоазув дІадаьнна хила а тарлу цу тІара, бакъда, адамий уйлашкара из ди-м цІаккха а дІадаргдац.

Э. САГИТОВ.

Культура хоамаш

ЮРТАХОИ ХЬАШТАШ КХОАЧАШДЕШ

Нурадилов Ханпаший цІерагІча Нохч-ГІалгІай пачхахьалкхен драматически театро хьинаре къахьег юрта бахача наха спектаклаш гойташ, цар эстетически сакхетам лакхбеш. Иштта, укх тІеххьарча деношка гІалгІай театральни труппо город Аргуне а Серноводске а гойтай шоай сийлахь - воккхача эрсий йоазонхочун а драматурга а А. П. Чеховна хетаяь «Юбилей» яха спектакль. Кастта из спектакль а ийца театр гІоргда Чехов ваьча а ваьхача а город Таганроге дІахьош хургйолча цун драматургех оттаяьча спектаклей Ерригсоюзни фестивале дакъа лаца.

Гудермесе районерча Кундухово, Новогрозный яхача юрташка шоай «Са устнана» яха комеди гойташ хиннаб нохчий театральни труппа актераш.

Спектаклаш гойта ца Іеш, юртахошта артисташа дувц шоай балхах, сага вахаре театральни искусство лоацача дакъах.

АХАРХОШТА ХЕТАДУ ШОАЙ ИЛЛЕШ

Нохч - ГІалгІай АССР халкъа артист Эдисултанов Шита дика вовзаш ва вай республике. Массанахьа а боккхача безамца тІаэц цо кулгалдеш йола «Сакъердаме сахьат» яха коллектив. Укх деношка цун доакъошхоша доахача иллешка, Ш. Эдисултанова юморга лалувгІаш хиннаб Сержень-Юртара, Ильиновская, Пригородное, Закан-Юртара, ШаІами-Юртара, Урус - Мартанера, Кундуховера къахьегамхой.

Дика йовзаш а лоархІаш а я Димаев Алика кулгалдеш йола «Зама» яха вокально-инструментальни ансамбль, «Илли» яха фольклорни группа, РСФСР заслуженни артистка Айдамирова Марьяма кулгалдеш йола «Юмор а сатира а» яха бригада, кхыйола концертни коллективаш а симфонически оркестр а. Цар сакъердамеча концерташка хьожаш хиннаб «Терек» совхоза, Кошкельды, Герзель-Юрт, Новогрозный, Шалажи, Махкеты, Элистанжи, Самашки яхача юрташкара, город Грознерча дукхача коллективашкара къахьегамхой.

А. БЕК.

ДЕЗА СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ДАЙМЕХКА ТІЕМА ИНВАЛИДАШИ ДОАКЪОШХОИ, СОВЕТСКИ СОЮЗА ТУРПАЛАШ, СИЙЛЕН 3 СТЕПЕНА ОРДЕНАШ ЯРАШ!

Очередь йоацаш гІулакх дергда шоана «Орбита» яхача тика-салоне. Нагахьа санна шо даьхкача шоана эшаш йола аппаратура йоацаш хуле, цунна заказ де йиш я шуга тика-салона администраторга гІолла. Оаш заказ даь товар хьа ма кхаьччинге а, цу хьакъехьа хоам бергба шуга телефонаца е открыткаца, тІаккха очередь йоацаш из эца йиш хургья шуга.

Тика балхах лаьца справкаш лургья шоана 3-57-57 телефон тохе.

Телевизораш тІема инвалидашта мах боацаш цІагІа дІа а ена дІалургья, царна шоашта лойя.

Тха адрес: г. Грозный, В. И. Ленина проспект, 104, «Орбита» яха фирменни тика-салон.

ТЕЛЕВИДЕНИ

15 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Ижорски батальон». Художественни фильм.
10.05 — «Къоначар кхоллам».
10.35 — «Из дувца йиш йолаш дацар». Телевизионни художественни фильм (Куба). 4-гІа сери.
11.30 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Советски сага». Документальни фильмаш: «Моаршал хьона, новкъост депутат...», «Фаьргий варше». «БІаь эзар вІашагІкхетар».
15.40 — ДІалокх СССР Пачхахьалкхен академически симфонически оркестра.
16.05 — «Берашта оакхарех».
16.35 — «Кердадараш».
16.40 — «Сакъердаме ноткаш».
16.55 — Йоазонхой замен». Е. Носов. Курски педагогически института хьехархощеи студенташцеи вІашагІкхетар.
18.15 — МНР художественни коллективай концерт.
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Саги закони».
19.35 — «Из дувца йиш йолаш дацар» яхача телевизионни художественни фильма премьера. (Куба). 5-гІа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — Хоккеях йола СССР чемпионат. ЦСКА — «Спартак».
23.20 — «Тахан дунен тІа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйранара гимнастика.
8.15 — «Са пациенташ». Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — Физика, 10-гІа класс.
9.05, 12.30 — Французски мотт. Хьеха 1-гІа шу.
10.05 — «Эрсий метта къамаьл».
10.35, 11.40 — Физика, 8-гІа класс.
11.05 — «Шахматни школа».
12.10 — «Природоведени». 2-гІа класс.
13.00 — Эрсий искусство. Провинциальни портрет.
13.50 — Миштеи сеннеи Іомабу ПТУ. Са професси — продавец.
14.20 — М. Ю. Лермонтов. «Вай ханара турпал».
15.20 — «Кердадараш».
17.10 — «Обыкновенный фашизм». Документальни фильм. 2-гІа сери.
18.20 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гІалгІай меттала).
18.35 — Киножурнал.
18.45 — Хоржамашта накъадолхаш. Советски демократи боах беш я (нохчий меттала).
19.00 — «Нохч-ГІалгІайчен ди».
19.20 — Баскетбол. Кубкаш яьхачар кубок. МаІа нах. «Жальгирис» (Каунас) — «Паок» (Греци). 2-гІа тайм. Каунасера трансляци.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Бетта кІалхара гозраш». Телевизионни художественни фильм.
22.45 — «Кердадараш».

16 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Бетта кІалхара гозраш». Телевизионни художественни фильм.
9.45 — «Путешественниккий клуб».
10.45 — «Из дувца йиш йолаш дацар». Телевизионни художественни фильм (Куба). 5-гІа сери.
12.10 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Гаьнара — юхера». Документальни фильмаш: «ТІехьенашта хайтар духьа». «Диц ца лу тетрадь», «Лаьчаш гІайтар».
15.35 — «Тхо Волга тІа дах». Куйбышевера передача.
16.05 — Тха корреспонденташа дувц.
16.35 — «Кердадараш».
16.40 — А. Дворжак. «Оаламаш». ДІалокх Пражски симфонически оркестра. Прагера передача.
16.55 — 1905—1907 шш. Россе хиннача революце 80 шу дизарга. Партех дола дувцараш. «Къаьнача дуненах дарг-да вай...».
17.40 — Хоржамашта накъадолхаш.
17.55 — ДІалокх РСФСР халкъа артиста Ю. Казанова (баян).
18.15 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — Шхматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
19.05 — «Дунен кагирхойи».
19.45 — «Из дувца йиш йолаш дацар» яхача телевизионни художественни фильма премьера (Куба). 6-гІа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — М. И. Глинкий цІерагІча XI-ча Ерригсоюзни вокалистий конкурсе.
22.30 — «Тахан дунен тІа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйранара гимнастика.
8.15 — «Маьлха художник Аристарх Лентулов». Іилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Обществоведени. 10-гІа класс. «Социализма керттера закон». («Социализма экономически оттам» яхача темана лаьрхІа).
9.05, 12.40 — Немций мотт. Хьеха 1-гІа шу.
10.05 — ПТУ дешархошта. Истори. Ленински «Искра».
10.35, 11.40 — А. М. Горький. «Берал», 6-гІа класс.
11.05 — «Мамай школа».
12.10 — Юкъара биологи. 9-гІа класс.
13.10 — Природоведени. 2-гІа класс.
13.30 — «Дицдалийта йиш йолаш дац» (1943 ш. Тегеране хиннача кхаь союзни державашта кулгалхой Тегерански конференцех).
14.25 — Музыка. Джузеппа Верде къайле.
15.30 — «Кердадараш».
17.10 — Юрта боахама болхлошта. Документальни фильмаш: «Боккха мах бола тханна», «Юртара завод», «Боахамашта юкъерча лаьтташка тІатаьІІа жа кхабар».
18.00 — «Доакъараш: пайда мишта эц царех?». Назрановски районерча хьайбаш кхоабача фермашка яь рейд (гІалгІай меттала).
18.20 — «ХІаране де доагІар».
18.40 — Советашка хоржамаш дара накъадолхаш (нохчий меттала).
18.50 — Киножурнал.
19.00 — «Нохч-ГІалгІайчен ди».
19.20 — Йоазонхой вахари. Республикера йоазонхой «Электроприбор» яхача завода кагирхощца вІашагІкхетар.
19.55 — В. А. Гранаткина хетаяь дунен халкъашта юкъера футболах йола къоначар турнир. СССР-1 сборни — Польша сборни. 2-гІа тайм.
20.30 — «Пхьармат». Фильм-балет.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Василийн Василисан». Художественни фильм.
23.10 — «Кердадараш».

РАДИО

15 ЯНВАРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.36 — Симфонически музыка концерт (гІалгІай меттала).
9.15 — «Лаьттан ченаш тохкараш». Очерк (нохчий меттала).
9.30 — «Къона заманхо» (гІалгІай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
16.01 — «Атеистически кхетамца кхевара ленински принципаш». Беседа (гІалгІай меттала).
16.16 — «Куба — кортамукъален гІайре» (эрсий меттала).
16.31 — «Юртбоахама къахьегамхошта». Концерт (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — «ХІана лаьгІъеннай доахана луш йола шура» (эрсий меттала).

УКВ

17.00 — Добрынин Вячеслава иллеш.
17.34 — «СалаІара минуташ».
17.50 — Партех, Ленинах, Даьхенах дола иллеш.
18.29 — Илли дІаоал Айдамировгlар Маликаси Айманеи.

16 ЯНВАРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — І. Шахбулатова иллеш (нохчий меттала).
11.15 — «Коллектив тешар» (гІалгІай меттала).
11.30 — «Литературни Нохч-ГІалгІайче» (гІалгІай меттала).
15.35 — «Социалистически яхьа дневник» (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
16.01 — Дунен халкъашта юкъера хьал (гІалгІай меттала).
16.15 — Вахара хьисап — советски (эрсий меттала).
16.35 — «Комсашлелорхочун радиошкола» (эрсий меттала).
16.45 — «Халкъ делакъеж». Юмористически дувцараш (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — «Хьайбашлеладерий Іан йоазонхонаш» (нохчий меттала).

УКВ

17.00 — «Шиъ». Федоровске дувцарагІа оттаяь радиокомпозици.
17.31 — «Халкъ делакъеж». Атеистически дувцараш.
17.55 — Гаьнарча шерий иллеш.
18.25 — Нохчийн гІалгІайи иллеши халхара ашараши.

Хаоттам

Тахан республике гІоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, къулбаседа - малхбоалехьара секунде 2 — 7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 2 — 7, Грозне 3 — 5 градус шелал йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

УНАХЦІЕНОН СЛУЖБА

ОНКОЛОГИЙ ЛЕХАМАШКАРА КЕРДАДАР

БІаь совгІача лазарий цІераш чулоац тахан цхьан юкъарча цІеро — рака. Ерригача шеренашкеи континенташ тІеи хІара шера ла цу лазарех миллион совгІа саг. Статистика даим белгалдоах: эггара кхерамегІарча лазарий списка шоллагІча моттига тІара Іолох ца яларал совгІа — хьалхарча моттиге яла дага йолаш я рак, йоалаш-йоалаш дегасосудистий лазарел хьалха а яьнна.

Цу лазарцарча къовсама наькъаш лохаш да клиникашкеи лабораторешкеи, операционни истолаш тІа, рентгеновски аппараташта юкхе. Іилманхой лохаш ба деррига адамашта дагалаттача хаттараштa дола жопаш: малагІ да, долчча бесса аьлча, рак хьахилара бахьан? Фуд цу унзарча дестама сомдала новкъостал дер? Йолаш йий-те дунеи тІа нах раках цамогаш ца хулаш йола моттигаш?

— Из вайна новкъадале а, цу тайпара районаш хІанз укх сахьате йолаш яц, — дувц СССР медицински Іилмай Академе Ерригсоюзни Іилман онкологически центра эпидемиологе отдела заведующе профессора Чаклин Александра. — Йолаш я алхха рака цу е вокх тайпах цамогаш дукхагІа мичахьа хул хьахьокхаш йола даннеш. Цхьадолча мехкашка дукхагІа цамогаш хул нах цІека раках, вокхазахьа — багенчоах, кхоалагІа дарашка — ченна хулча раках. Из дувзаденна да цхьадолча даькъе цу е вокх мехка бахача наьха вахара образацеи хьалащцеи, цар Іаьдалашца, уж баьннача хІамашца. Англе городаш, масала, сов дукха смог йолаш я, из бахьан долаш цига эггара чІоагІагІа яьржар паьхкашта хула рак я. Гималаешка баха нах Іай бІоахлу бІайха кІор чу болаш йолча сосудашца, цудухьа каст-каста цІеро боага а беш, гаьгашта миаш хул цар, хІаьта царех цкъа цІека рак хул. Кердача Гвинее бахача роро яхача племех болча наха уж хоза хилийта татуировка ю мехкараштa. Массехк дийнахьа латт из ретуал, хІаьта цунах хьахулар а дика дац — татуировка яьча моттигашка дестам отт.

— Александр Васильевич, «Къайле лаха хІанз а ухаш ба» яхача хьа книжка тІа дувц Африке яха хинна дийхка рак а хинна цамогаш бола нах геттара дукха байнача цхьан йоккха йоацача юрта яха хиннача Іилман экспедицех. Фу хиннад цун бахьан?

— Керттера бахьан хиннадар укхаза традици — Іаьлаьмате дукха канцерогенни веществаш йоахка, вар кхийтта дола тІехдаьнна чам бола чІаьпилгаш даар. Африке дилла хулаш дола хІама да дийхка хула юххьанцара рак, чиша ахкарга хула дестамаш, тропически човнех хула когий цІека рак.

ЦІека рак хилара влияни ю маьлха ультрофиолетови радиаце а. Башха дукха ха а йоацаш советски Іилманхоша чІоагІа теркам тІаоэаш дола тохкамаш дир. Уж дар бахьан долаш хьадаьд ультрофиолетови излучене активноста Атлас, цо гучабаьккхаб радиаце боарамаи раках цамогаш хула нах дукхагІеи кІезигагІеи хиларaи юкъера бувзам. Белгалдаьккхад, из активность эггара лакхагІа йолча моттигашка нах цамогаш дукха дукхагІа хулаш хилар. Зеденнад, деррига тайпаех йола цІека рак хулаш болча кІай цІока долча нахах 95 процент рак юхьа а кулгий а гуш йолча моттигашка хулаш хилар, хІаьта африканашта цар юхь лораеш йола пигментаци хиларагІа юхьа тІа рак хинна нах 17 процент мара ца хилар, цхьабакъда, 80 процент совгІа барашта когкІийлеи тІа е гонал лохагІа хул рак. Цудухьа, нагахьа санна маьлха ультрафиолетови зІанарий активности цІека пигментаци яра боарами вайна бовзе, расчет а яь, ха йиш я, геттара кІезига мара гІалат доацаш, хургда аьнна хеташ долча лазара кхерам мел боккха ба.

— ДукхагІа хулаш хІана латт тахан пехкий раках цамогаш хула нах?

— Фу хургдар пехкий рака, ард вай, нагахьа санна Лаьтта бахача нахах ахаш гІаьле ца увзаш сейцача? Гучадаьннад, 10 — 15 шу даьлча цу лазарах цамогаш хула нах чІоаггІа кІезигдургхилар. ХІаьта тахан гІаьле увза нах, из вайна новкъа дале а, тІа-тІа дукхагІа хулаш латт. ХІара гІаьле увзаш волча саго ший кера чуоз шера 800 граммага кхоачаш тхьамкий гІира. Цо тІа а йиже дІакъовл пехкий тІехеи цхьа процент, хІаьта цунца я эксперимент йича цун шин миллиграммо хьайбана рака лазар хьадеш йола бензпирен — концерогенни вещество. Ший аргІана иззал из вещество хул алхха 1000 сигаретаца, хІаьта эггара вогІа да, увзанза ца боалаш тхьамкий кІур чуйзача гІаьле увзаш боацарий пехкашта а дестам хулаш хилар.

— Рака кхы малагІа тайпаш да нах дукхагІа цамогаш хулаш дараш?

— Шурий железа рак. Из проблема ювцаш, белгалдаккха дезаш да, бер искусственни дІадаккхийтара духьала бола, хьалха бераш даь, йІаьххача хана бераштa накха хьийкха бола кхалнах цу лазарах дукха кІезигагІа цамогаш хулаш хилар. Іаламо ца мегийтачоа тара да цу наха эггара дезагІа долчоа — кхалсага-наина Іаткъаш дола хІама дар, массазара кхалсага физиологи толхаяр. Зеденна да иштта, из тайпа дестам дукхагІа тоабеннача кхалнаха хулаш хилар, хІана аьлча, дегІа доазол хила доагІачул совгІа хилча, цо гормональни обмен толхаю. Из Іаткъ шурий железашта, ракал хьалха хулаш долча лазараштa никъ хьа а беллаш.

— ХІаьта кхача? Влияни йой цо раках саг цамогаш хилара?

— Шеко йоацаш да. Кхача баара культура Іомае еза бера хана денз. ХІама хан-ханахьа даар, керда баьцадаараши соми ма могга дукхагІа баар, натуральни сомий хий мелар дукха пайданагІа да сов дІайхачеи кІомачеи даарел.

— Хьона хетачох, малагІаш да тІеххьарча хана гучадийнна эггара перспективнегІара рака дола дарбаш?

— Онкологена яйза и радиационни зІанара триумф. Вай я иштта дикка боккха низ бола химически препараташ. Амма, дале а, зІи деррига де низ кхоачаш яц, хІаьта химиотерапи а яц деррига дулуш, долчча бесса аьлча скальпель а санна. Цудухьа даим лохаш я къовсама керда методаш. Толаме хила мегаш бола цхьа лосттам ба царех комплексни дарба деча гипертермех пайда ийбар. Кхыча тайпара аьлча — унахочун дегІа температура лакхъяр. Германски Демократически Республикерча коллегашца цхьана кийчъю советски Іилманхоша из метод. Цун маІан латт дестама клеткаш глюкозаца безам болаш хиларах. Аппетит Іалаьмате йоккха я цар: вокх клеткаел 16-зза сихагІа дІанхоал цар глюкоза. Нагахьа санна совъяллалца глюкоза елча ракови клеткашта — нормагІа хулачул диазза дукхагІа из организмана чуяхийтача (цамогаш йоацача клеткашта дукха хинна яр аьнна новкъа яц глюкоза), дестама чу шурий кислота Іовргда, цо совйоаккхаргья цун мистал, тІаккха из меллургья, къоастадаь аьлча, л а к х ъ е н н а температура дукхагІа Іаткъаргья. Дика ховш да, йІовхал 42 градусага кхаьчача дестама клеткаш йовш хилар, нормальни ярашка массехк сахьата из лоалой а. Цул совгІа, мистали йІовхали совъяьннача хьалашка ракови клеткаш, уж йовш йола у хул химпрепаратий, облучене дикка кІезигагІча боарамех а.

Догдоахилга йолаш дика да онкологе цІий ца доаккхача лазерни скальпелах пайда ийбарах хьахулараш а цхьа квадратни миллиметр йолча майда тІа ниЙсбаьча массехк итташ ватт йолча излучене низ кхоачам болаш ба, моллагІа дийна ткань хоададара а тийда цІий лелаш йола сосудашта «заваритьа» дара а. Лазера гІонца операци е йиш я хІанз дийхкаи Іинжарилгаи а.

— Ракех цамогаш ца хилийта йиш йий саг?

— Рака йолча профилактика рецепт йолаш я. Из латт эггара хьалха вахара образ ниЙса лелаярах, зенеча оамалашца къовсам лоаттабарах, рак хилалехьа хулаш дола лазараш оалаш дараштa ханнахьа дарба дарах. ХІаьта керттердар да саг моллагІа, кхыметтел эггара чоалхане ситуаци ниЙсъелча а оптимист а волаш висар. Оптимизм из ба организма сийлахь-боккха лораялара низ, цо кІалхарвоаккх из дуккхача халонех.

Ирина БЕЛОУСОВА. (АПН).

Редактор О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05010. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 239.